

The Diak logo consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The letter "i" has a small crossbar, and the letter "k" has a distinctive shape with a small crossbar. The background of the top half of the page features a large, abstract graphic of overlapping pink and white curved shapes.

Jenna Antikainen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan
ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2020

VERTAISKEHITTÄMINEN JA -ARVIOINTI

Uusi asiakaspalautemalli lastensuojelun perhehoitoon

TIIVISTELMÄ

Jenna Antikainen

Vertaiskehittäminen ja –arviointi – Uusi asiakaspalautemalli lastensuojelun perhehoitoon

51 s., 3 liitettä

Kevät 2020

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeatutkinto

Sosionomi (AMK)

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää 13–21-vuotiaille lastensuojelun perhehoidossa asuville nuorille asiakaspalautemalli nimeltä vertaisarviointi. Vertaisarvioinnin tarkoituksena on lisätä nuorten osallisuutta omassa asuinympäristönsään ja tukea sijaisperheen kasvua. Muita vertaisarvioinnin tavoitteita ovat kaltoinkohdettujen ennaltaehkäisy, laadullisen tiedon tuottaminen sijaishuollosta sekä läpinäkyvyyden lisääminen eri toimijoiden kesken. Opinnäytetyön tarkoituksena oli myös tuoda esille vertaisarvioitsijoiden näkökulma prosessiin osallistumisesta, jota heiltä kysyttiin kirjallisesti.

Vertaisarviointia kehittivät lastensuojelun kokemusta omaavat nuoret aikuiset eli kokemusasiantuntijat sekä sosiaalialan ammattilaiset yhdessä. Ehdimme tehdä opinnäytetyön aikana kaksi pilottia. Vertaisarvioinnissa lastensuojelun kokemusasiantuntijat haastattelivat perhehoidossa asuvia nuoria. Haastattelu oli ryhmämuotoinen, ja kysymykset käsitelivät nuoren arkea ja suhteita. Nuorten vastauksista kerättiin kooste, joka kerrottiin nuorelle, hänen sijaisperheelle ja sosiaalityöntekijälle. Koosteessa käytiin anonymisti läpi perheen vahvuudet ja kehittämiskohteet. Koosteen jälkeen pidettiin vielä seurantakahvit, jossa käytiin läpi perheiden nykytilannetta.

Työn toimeksiantajana toimi Pesäpuu ry. Pesäpuu ry on lastensuojelun kehittämissyhteisö, jonka tehtävänä on lisätä lasten ja heidän läheistensä hyvinvointia lastensuojelussa. Pesäpuun visiona on, että jokainen lapsi lastensuojelussa on turvassa, osallinen ja arvokas. Vertaisarviointi toimi osana Pohjois-Savon lapsi- ja perhepalveluiden muutoshjelmaa (LAPE) vuoden 2018 ajan. Vuonna 2019 vertaisarviointi siirtyi Pesäpuu ry:n ja Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikön alaisuuteen.

Teoreettisena viitekehyksenä olivat osallisuuden ja vertaisuuden vaikutukset nuoreen. Työn toiminnallinen osuus koostui vertaisarvioinnin kehittämisestä ja testaamisesta asiakasryhmälle. Työn kehittämismenetelmiä olivat pilotointi, dokumentointi, havainnointi sekä palautteen kerääminen suullisesti ja kyselyn avulla. Opinnäytetyön aikana ehdittiin tehdä kaksi pilottia, joiden avulla vertaisarviointia arvioitiin ja kehitettiin annetun palautteen mukaisesti. Vertaisarvioinnin kehittämistyötä jatketaan edelleen. Avasin opinnäytetyössäni vertaisarvioinnin mallia mutta en voi jakaa sitä julkiseksi. Syynä tähän on työn keskeneräisyys ja se, että mallia ei käytettäisi väärin.

Asiasanat: kehittämispainotteinen opinnäytetyö, lastensuojelu, osallisuus, vertaisuus

ABSTRACT

Jenna Antikainen

Peer review – a new Customer Feedback Model for Family Care for Child Welfare

51 p., three appendices

Spring 2020

Diaconia University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

Bachelor of social services

The purpose of this functional thesis was to develop a customer feedback model called peer review for 13-21 year old persons in child protection family care. The purpose of the peer review is to increase the involvement of young people in their own living environment and to support the growth of the foster family. Other objectives of the peer review are the prevention of abuse, the provision of qualitative information on substitute care and increased transparency between different actors. The purpose of this thesis was also to present the peer reviewers' perspective on participation in the process, which they were asked in writing.

Peer review was developed jointly by young adults with experience in child protection, ie. experience experts and social professionals. We had two pilots to do during our thesis. In the peer review, child welfare experts interviewed young people living in family care. The interview was in a group format and the questions dealt with the young person's daily life and relationships. A summary of youth responses was collected, which was shared with the young person, his foster family and the social worker. The compilation was anonymous review of the family's strengths and areas for improvement. After the compilation, a follow-up coffee was held to review the current situation of the families.

The work was commissioned by Pesäpuu registered association. Pesäpuu is a child welfare development organization whose mission is to increase the well-being of children and their families in child welfare. The vision of the Pesäpuu is that every child in child welfare is safe, participative and valuable. The peer review was part of the Northern Savonia Child and Family Services Change Program (LAPE) during 2018. In 2019, the peer review was transferred to Pesäpuu ry and Pohjois-Savo Child Welfare Development Unit.

The theoretical framework is the impact of inclusion and equality on young people. The operational part of the work consisted of developing and testing a peer review for a client group. The work development methods included piloting, documenting, observing and collecting oral and questionnaire feedback. During the thesis, two pilots were made to evaluate and develop the peer review according to the feedback given. Work on developing the peer review process is ongoing. I open a peer review model in my work, but I can't make it public. The reason for this is the incomplete work and the misuse of the model.

Key words: child protection, development-oriented thesis, participation, recurring,

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 LASTENSUOJELU	6
2.1 Sijaishuollon hoitomuotona perhehoito	7
2.2 Perhehoidon valvonta	8
2.3 Sijaishuollossa tapahtuva kaltoinkohtelu	9
2.4 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE)	10
3 NUORTEN OSALLISUUS	11
3.1 Kokemusasiantuntijuus	12
3.2 Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen	13
3.3 Vertaisuus ja vertaisryhmä	14
4 VERTAISARVIOINTI	16
4.1 Vertaisarviointi asiakkaiden kehittämänä	16
4.2 Vertaisarvioinnin mallit sijaishuollossa	17
5 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI	19
5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus	19
5.2 Kehittämispainotteinen opinnäytetyö	20
5.3 SWOT-analyysi	20
5.4 Lähtötilanne	22
5.5 Prosessin kulku	23
5.6 Kehittämistoiminnan menetelmät	27
6 KEHITTÄMISTOIMINNAN TOTEUTUS JA TULOKSET	29
6.1 Vertaisarvioinnin suunnittelu	29
6.2 Vertaisarvioinnin ensimmäinen ja toinen pilotti	31
6.3 Havainnoinnin tulokset ja palaute	33
6.4 Vertaisarvioitsijoiden palaute	35
7 POHDINTA	37
7.1 Kehittämisprosessin ja tulosten arviointi	37
7.2 Opinnäytetyö ja eettisyys	39
7.3 Ammatillinen kasvu ja reflektio	40
7.4 Jatkotutkimus ja –kehittäminen	42
LÄHTEET	45
LIITE 1. Kutsu nuorelle vertaiskehittämiseen ja –arviointiin	48
LIITE 2 Kysely vertaisarvioitsijoille webropol	50
LIITE 3 Vaitiolositoumus vertaisarvioitsijoille	51

1 JOHDANTO

Olen huomannut vuonna 2018 useita uutisia, joissa puhutaan lastensuojelun valvonnan riittämättömyydestä. Sijaishuoltoapaikan valvontaa toteuttavat sijoituskunta, sijoittajakunta ja aluehallintovirasto. Sijoituskunnalla tarkoitetaan kuntaa, johon lapsi sijoitetaan ja sijoittajakunnalla kuntaa, joka sijoittaa lapsen. Sosiaalityöntekijän käynnit sijaishuoltopaikassa ovat tärkeitä, koska käynneillä voidaan seurata lasten hoitoon liittyviä periaatteita, ja tavata lasta kahden kesken. (Terveystieteiden tutkimuskeskus. Lastensuojelun käsikirja.) Työntekijöiden vaihtuvuuden ja resurssien niukkuuden vuoksi sosiaalityöntekijät eivät käy riittävästi sijaisperheissä. Kyseisten uutisten ja omien lastensuojelu kokemusten vuoksi olen pohtinut pitkään, miten lastensuojelun valvontaa saataisiin parannettua.

Vuoden 2017 lopulla pääsin mukaan Pohjois-Savon LAPE-seminaariin, jossa puhuttiin tulevasta maakunnallisesta perhehoidon ohjausmallista, ja sijaishuollon valvonnan kehittämisestä. Seminaarin päätyttyä kävin juttelemassa Pesäpuun kehittämispäällikön Johanna Barkmanin kanssa, joka kertoi tulevasta projektista liittyen sijaishuollon valvontaan. Projekti oli vertaisarvioinnin kehittäminen perhehoitoon, joka toimi vuoden 2018 Pohjois-Savon LAPEn alla. Halusin päästä kehittämistyöhön mukaan, ja samalla sain idean opinnäytetyölleni. Ideoimme opinnäytetyötä Barkmanin kanssa, jonka vuoksi sain opinnäytetyölleni Pesäpuusta yhteistyökumppanin ja opinnäytetyöstä työelämälähtöisen. Pesäpuu ry on lastensuojelun kehittämissyhteisö, jonka tehtävänä on lisätä lasten ja heidän läheistensä hyvinvointia lastensuojelussa. Pesäpuun visiona on, että jokainen lapsi lastensuojelussa on turvassa, osallinen ja arvokas. (Pesäpuu ry).

Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää ja pilotoida uutta asiakaspalautemallia nimeltä vertaisarviointi. Opinnäytetyön raportissa kuvailen vertaisarvioinnin kehittämisen prosessia, ja kokoan vertaisarvioitsijoiden antaman palautteen. Asiakaspalautemalli on suunnattu lastensuojelun perhehoidossa asuville 13–21-vuotiaille nuorille. Vertaiskehittämisen ja -arvioinnin lähtökohtana on se, että sijaishuollosta jo itsenäistyneet nuoret haastattelevat tällä hetkellä perhehoidossa asuvia nuoria. Haastattelussa kysytään nuoren arkeen ja läheisiin liittyviä asioita, ja lopuksi vastauksista tehdään kooste, joka esitellään nuorille, heidän sijaisvanhemmille ja sosiaalityöntekijöille.

Vertaisarvioinnin avulla saadaan tietoa nuorten asuin ympäristöstä eli niistä asioista, jotka ovat hyvin ja niistä, joissa on vielä kehitettävää.

Olin mukana kehittämässä perhehoidon vertaisarviointia Pohjois-Savon kokemusasiantuntijaryhmässä nimeltä Kokemuskuulijat. Kokemusasiantuntijaryhmä koostuu nuorista aikuisista, joilla on omakohtaista kokemusta sijaishuollossa kasvamisesta. Kehittämistyössä oli mukana myös sosiaalialan ammattilaisia Pesäpuu ry:stä, Kuopion kaupungilta, Pohjois-Savon LAPE muutosohjelmasta ja Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksiköstä. Vertaisarvioinnin kehittäminen pohjautuu siihen, että ”asiakkaat” pääsevät itse kehittämään yhdessä ammattilaisten kanssa. Arviointi on tarkoitus liittää myös osaksi virallista perhehoidon valvontaa.

Vertaiskehittäminen ja –arviointi korostaa nuorten osallisuutta omassa asuin ympäristössään, ja antaa mahdollisuuden kehittää ja arvioida omaa asuinpaikkaa. Tavoitteena on nuoren osallisuuden tunteen vahvistaminen, nuoren ja koko perheen kasvun mahdollistaminen, kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy, laadullisen tiedon tuottaminen sijaishuollosta sekä läpinäkyvyyden lisääminen eri toimijoiden kesken. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Vertaisarvioinnilla lisää osallisuutta ja vaikuttavuutta lastensuojelun sijaishuoltoon.)

2 LASTENSUOJELU

YK:n lapsen oikeuksien sopimus koskettaa kaikkia alle 18-vuotiaita, ja se on valtioita oikeudellisesti velvoittava ihmisoikeussopimus. Sopimuksen perusedellytyksenä on lapsen oikeus hyvään elämään ja kasvuun. Sopimuksen neljä yleistä periaatetta ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. (Unicef. Lapsen oikeudet. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus?) Lapsen oikeuksia turvaavat myös Suomen muut lait, joita ovat lastensuojelulaki (L 417/2007), Suomen perustuslaki (731/1999), Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (L 361/1983) sekä Euroopan ihmisoikeusjulistus.

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vanhemmilla on oikeus ja velvollisuus vastata lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Lastensuojelulaki korostaa vanhempien tukemista lapsen kasvatuksessa riittävän varhaisella tuella, ja vanhempien mielipiteiden huomioimisella. (L 417/2007.) Lastensuojelu on laaja kokonaisuus, joka koskettaa viranomaisten lisäksi kaikkia kansalaisia. Lastensuojelun tehtävinä on vaikuttaa lasten kasvuoloihin, vanhempien tukeminen kasvatustehtävissä sekä varsinainen lasten suojelutehtävä. (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit.)

Vuonna 2018 Pohjois-Savossa oli 839 kodin ulkopuolelle sijoitettua 0–17-vuotiasta lasta, mikä tarkoittaa 1,9 % vastaavanikäisestä väestöstä. Vuonna 2018 Pohjois-Savossa oli yhteensä 648 huostaanotettua 0–17-vuotiasta lasta, mikä tarkoittaa 1,5 % vastaavanikäisestä väestöstä. Kodinulkopuolelle sijoitetuista 0–17-vuotiaista lapsista 404 on sijoitettu perheeseen, mikä tarkoittaa 41,4 % kaikista kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista. Huostaanotettujen määrä Pohjois-Savossa on valtakunnallisesti korkealla tasolla. (Sotkanet. Tilastohaku.)

2.1 Sijaishuollon hoitomuotona perhehoito

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikaismääräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon järjestämistä kodin ulkopuolelle. Sijaishuollon ensisijaisena hoitomuotona toimii lastensuojelun perhehoito, joka määrittää lastensuojelulaissa lapsen edun mukaisesti. (L 417/2007.) Perhehoitoa voidaan käyttää lastensuojelun avohuollon tukitoimena, sijaishuollossa huostaan otetuille lapsille sekä jälkihuollossa alle 21-vuotiaille nuorille. Perhehoito voi olla sijaishuollossa toistaiseksi jatkuvaa tai määräaikaista. Perhehoidon järjestämisestä vastaa kunta, joka voi järjestää palvelukokonaisuuden itse tai ostamalla palvelut yritykseltä, järjestöltä tai säätiöltä. (Perhehoitoliitto. Perhehoito. Lapset ja nuoret.)

Perhehoitoa voidaan järjestää perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona, ja se voi olla osa- tai ympärivuorokautista hoitoa (L 263/2015). Kunta tekee toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa tai sopimuksen yksityisen perhehoidon tuottajan kanssa. Perhehoitajan on käytävä ennakkovalmennus (PRIDE) ennen perhehoitajaksi ryhtymistä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Perhehoito.) PRIDE-valmennuksen tavoitteena on ehkäistä sijoitusten päättymisiä riittämättömän tiedon ja valmentautumisen takia. PRIDE-ohjelma varmistaa sen, että sijaisperheeseen tuleva lapsi pääsee hyvin valmentautuneeseen perheeseen, ja myös perheen oikeutena on saada hyvää ennakkovalmennusta. PRIDE-valmennus on ollut pakollinen vuodesta 2012 toimeksiantosuhteisiksi perhehoitajiksi ryhtyville. PRIDE-valmennus toteutetaan yleensä ryhmämuotoisena valmennuksena mutta tarvittaessa se voi olla perhekoh- taista valmennusta. (Perhehoitoliitto. Sijaisvanhemmaksi. PRIDE-valmennus.)

Ammatillisessa perhekodissa perhehoitajilla tulee olla hoito- ja kasvatustehtäviin soveltuva koulutus ja riittävä kokemus hoito- tai kasvatustehtävistä. (L 263/2015.) Perhehoidon tavoitteena on kodinomaisuus, turvallisuus, huolenpito ja kiintymyssuhteiden vahvistaminen. Lasten ja nuorten perhehoitajia kutsutaan yleensä sijaisvanhemmiksi, ja koko perhettä sijaisperheeksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Perhehoito.)

Jos perhehoito ei ole mahdollista, lapsi voidaan sijoittaa laitoshoitoon. Laitshoito sijoituspaikkana on tarpeellista silloin, jos lapsen oireilu on erityisen haastavaa. Laitshoito pystyy tarjoamaan erityistä ammatillista osaamista. Lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, koulukodit, vastaanottokodit sekä nuorisokodit. Laitshoitoa voidaan käyttää sijoituspaikkana myös silloin, kun sijoitus on väliaikainen. Tällöin pystytään varmistamaan työskentely lapsen vanhempien kanssa ja mahdollistamaan tiivis yhteydenpito vanhempien ja lapsen välille. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelulaitokset.)

2.2 Perhehoidon valvonta

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on valtioita sitova ihmisoikeussopimus. Yksi lasten oikeuksista on se, että kodin ulkopuolella sijoitetun lapsen hoito ja sijoituksen perusteet tulee tarkistaa ajoittain. (Unicef. Lapsen oikeuksien sopimus. Sopimus lyhennettynä.) Sijaishuollon valvonnasta vastaavat sijoituskunta, sijoittajakunta sekä aluehallintovirasto. Sijoituskunta tarkoittaa kuntaa, johon lapsi sijoitetaan. Sijoittajakunta tarkoittaa kuntaa, joka sijoittaa lapsen. Sijaishuoltopaikkaa valvotaan sosiaalityöntekijöiden tekemillä kotikäynneillä, jossa voidaan seurata paikan toimintaedellytyksiä sekä kuulemalla lasta kahden kesken. Sijoittajakunta valvoo, että lapsen sijoitus toteutuu lain mukaisesti sekä varmistaa lapsen tarvitseman tuen ja palvelut. Sijoittaja- ja sijoituskunta voivat tehdä tarkastuksen perhehoitopaikkaan ennalta ilmoittamatta, jos siihen on perusteltu syy. Perusteltuja syitä voivat olla lapsen tai nuoren oma pyyntö tehdä tarkistus tai kunnalle on ilmoitettu, että perhehoitopaikassa voi olla epäkohtia. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuollon valvonta.)

Jos sijoittajakunta huomaa lapsen sijaishuoltopaikan toiminnassa epäkohtia tai puutteita, jotka voivat vaikuttaa lasten huolenpitoon, sen tulee heti ilmoittaa asiasta heti sijoituskunnalle, aluehallintovirastolle sekä muille lapsia kyseiseen paikkaan sijoittaneille kunnille. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Perhehoidon prosessi.)

Lastensuojelulaitosten toimintaa valvoo ja seuraa myös aluehallintovirasto (AVI). Aluehallintovirastoja on Manner-Suomessa kuusi: Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Lapin,

Lounais-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen ja Pohjois-Suomen aluehallintovirasto. Lastensuojelupalveluja ohjataan ja valvotaan aluehallintovirastoissa lastensuojelulain ja sosiaalihoitolain perusteella. Aluehallintovirastot antavat ohjausta ja neuvontaa kunnallisille ja yksityisille lastensuojelupalvelujen tuottajille. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun valvonta.) Lastensuojelulaitosten seurauksena ja valvonta tapahtuu lupamenettelyn kautta, tarkastuskäynneillä sekä yleisellä ohjauksella. Epäkohtien ja puutteellisuuksien ilmetessä aluehallintovirasto antaa määräyksen epäkohtien poistamisesta sekä asettaa määräajan, jonka kuluessa toimenpiteet on suoritettava. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Sijais- huollon valvonta.)

2.3 Sijaishuollossa tapahtuva kaltoinkohtelu

Toiminta, joka vahingoittaa lasta henkisesti tai fyysisesti kutsutaan lapsen kaltoinkohteluksi. Kaltoinkohtelu sisältää vanhempien tai muiden aikuisten teot ja tekemättä jättämiset, jotka vahingoittavat lasta. Fyysinen ja henkinen pahoinpitely, seksuaalinen hyväksikäyttö, hoidon laiminlyönti tai kuritusväkivalta ovat kaikki kaltoinkohtelua. Kaltoinkohtelussa lapsi voi altistua suoraan väkivallalle tai alistua muiden väliselle väkivallalle esimerkiksi nähdä vanhempien välistä väkivaltaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lapset, nuoret ja perheet. Lapsen kaltoinkohtelu.)

Kaikkein haastavinta on tunnistaa henkistä väkivaltaa. Teot, joilla on haitallinen vaikutus lapsen psyykkiselle ja tunne-elämän kehittymiselle kutsutaan henkiseksi pahoinpitelyksi. Huutaminen, nimittely, sanallinen uhkailu ja hylkäämisellä uhkailu ovat esimerkkejä henkisestä pahoinpitelystä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lapset, nuoret ja perheet. Lapsen kaltoinkohtelu.)

Lapsen oikeuksien päivänä 20.11.2016 perhe- ja palveluministeri Juha Rehula esitti valtiollisen anteeksipyyntönsä ensimmäisen lastensuojelulain aikaan (1937-1983) kaltoinkohtelua erilaisissa laitoksissa ja sijaisperheissä kokeneille. Anteeksipyyntönsä taustalla oli selvitys lastensuojelun sijaishuollon epäkohdista ja kaltoinkohtelusta vuosilta 1937-1983. Anteeksipyyntönsä Rehula vakuutteli, että Suomen valtio tekee kaikkensa, ettei kukaan joutuisi enää ikinä kestäämään samanlaista kohtelua. (Sosiaali ja terveysministeriö 2016.)

Sosiaali- ja terveysministeriön teettämän tutkimuksen mukaan kaikissa lastensuojelun sijaishuollon eri muodoissa tapahtui kaltoinkohtelua ja väkivaltaa vuosina 1937-1983. Menneisyystutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa kaltoinkohtelun puuttumisen mekanismeista, tuoda näkyviin kaltoinkohtelu ja sen hyväksymättömyys sekä luoda käytäntöjä, joilla vältettäisiin aiemmin tehdyt virheet. Selvityksessä haastateltiin 300 siihen omasta aloitteestaan ilmoittautunutta henkilöä. Haastatellut kertoivat syyn haastatteluun osallistumiseen olevan se, ettei muille sijoitetuille lapsille kävisi samoin. Onnistuneen lastensuojelutyön tärkeimpiä lähtökohtia ovat selvityksen mukaan lapsen kohtaaminen ja kuuleminen, asioiden kertominen rehellisesti ja avoimesti sekä asioihin puuttuminen ajoissa. (Hytönen 2016.)

2.4 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma toimi hallituksen kärkihankkeena 2016-2018. Tarkoituksena on uudistaa lapsi- ja perhepalvelut niin, että ne tukevat paremmin lasten, nuorten ja perheiden tarpeita. (Sosiaali- ja terveysministeriö. Hankkeet. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma.) LAPEn tarkoituksena on nostaa lapsi näkyväksi sekä tukea lasta ja hänen vanhempiaan huomioiden yksilölliset tarpeet. Muutosohjelmassa kuullaan lapsia ja nuoria sekä osallistetaan heitä kehittämistyöhön. Lapsi- ja perhepalveluita uudistetaan jokaisessa maakunnassa osana sote- ja maakuntauudistusta. Pohjois-Savossa lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalla toimii YHDESSÄ! ohjelma. (LAPE Pohjois-Savo.)

Lastensuojelun perhehoitoon ollaan mallintamassa maakunnallista perhehoidon ohjausmallia. Ohjausmalli sisältää päätöksen siitä, miten maakunta järjestää, tuottaa ja toteuttaa lastensuojelun perhehoitoa. Ohjausmallin keskiössä on lapsi ja lapsen yksilölliset tarpeet, jonka lisäksi se huomioi monitoimijaisuuden lapsen ympärillä. Ohjausmallissa työskentelyyn ovat osallistuneet lapset, nuoret, vanhemmat, perhehoitajat, viranomaiset sekä opiskelijat. (LAPE Pohjois-Savo. Lastensuojelun uudistus.)

Maakunnalliseen perhehoitoon liittyy vahvasti myös sijaishuollon valvonta. Tavoitteina on löytää keinoja lasten ja nuorten kuulluksi tulemiseen ja vaikutusmahdolli-

suuksiin omassa kasvuympäristössään. Vertaiskehittäminen ja –arviointi on osa sijais-
huollon valvonnan suunnittelutyötä. Pohjois-Savon LAPEn työntekijöitä kävi välillä
seuraamassa kehittäjäryhmä Kokemuskuulijoiden työskentelyä, ja vertaisarviointia
esiteltiin maakunnallisen ohjausmallin yhteiskehittämispäivillä. Vertaisarviointi oli
osana Pohjois-Savon LAPEa vuoden 2018 ajan. (LAPE Pohjois-Savo. Lastensuojelun
uudistus.)

3 NUORTEN OSALLISUUS

Osallisuutta on olemassa monella eri tasolla ja sitä pystyy selittämään eri tavoin. Osallisuutta ilmenee yksilötasolla, yhteisötasolla, yhteiskunnan tasolla sekä politiikkatasolla. Kokemus osallisuudesta ilmenee yksilötasolla silloin, kun ihminen tuntee kuuluvansa merkitykselliseen yhteisöön tai ryhmään. Osallisuus yhteisössä ilmenee, kun yksilö kokee jäsenten välistä luottamusta, ja kokee pystyvänsä vaikuttamaan yhteisössä. Mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutuminen on yhteiskunnallista osallisuutta. Politiikkatasolla pyritään vahvistamaan ihmisten osallistumista ja osallisuutta yhteiskunnassa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Osallisuuden edistäminen.)

Osallisuus on kokemus siitä, että kuuluu johonkin, tunne siitä, että pystyy vaikuttamaan omalla toiminnalla ja ajatuksilla ja, että niillä on merkitystä. Edellytyksiä osallisuuden kokemukselle ovat kuulluksi tuleminen, mahdollisuus ja halu liittyä yhteisöön tai ryhmään sekä mahdollisuus vaikuttaa. Osallisuuteen liittyy vahvasti myös osallistuminen. Osallistuminen tuottaa yleensä osallisuuden kokemuksia, joten tärkeä tapa tukea osallisuutta on luoda ja tarjota osallistumismahdollisuuksia. (Meriluoto, Marila-Penttinen & Lehtinen 2015.)

Osallisuutta pystytään edistämään ottamalla asukkaat, asiakkaat ja kokemusasiantuntijat mukaan palveluiden kehittämiseen ja arviointiin. Palvelu, jota kehitän opinnäytetyössä käyttää asukas- ja asiakasosallisuutta palvelun suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Vertaisarvioinnin kehittämisessä käytetään myös yhteiskehittämistä, jossa asiakkaat eli kokemusasiantuntijat ja ammattilaiset kehittävät yhdessä uutta mallia. Asiakkaiden mukaan ottamisella saadaan aikaan asiakkaiden tarpeita paremmin

vastaavia ja laadukkaampia palveluita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Osallisuuden edistäminen.)

3.1 Kokemusasiiantuntijuus

Asiakkaiden osallisuutta voi tukea esimerkiksi toimijuuden kautta. Auttamistyössä työntekijä voi alkuun kysyä esimerkiksi miten asiakas haluaa tulla autetuksi. Aktiivisen roolin antaminen heti asiakkaalle voi kasvattaa hänen toimijuutta. Osallisuuden mahdollistaminen on myös eettinen kysymys, voimme miettiä ovatko asiakkaat vain palautteen antajia vai aktiivisia toimijoita. Asiakkaiden osallistumisella ja kokemustiedon esiin tuomisella on yhteiskunnallinen merkitys, joilla voidaan vähentää ihmisten ennakkoluuloja, tuottaa tietoa sekä korjata vääryyksiä. (Meriluoto, Marila-Penttinen & Lehtinen 2015.)

Kokemusosaamisella tarkoitetaan kokemuksen tuomaa ymmärrystä ja tietoa, jota voi hyödyntää toisten ihmisten auttamisessa ja tukemisessa. Kokemustieto antaa kokemuspohjaisen näkökulman ammatillisen ja tieteellisen tiedon rinnalle. Kokemus voi viitata esimerkiksi haastavaan elämäkokemukseen kuten sairastamiseen, pakolaisuuteen, köyhyyteen, syrjintään tai huostaanottoon. Kokemustoimijalla tai –asiiantuntijalla on omakohtaista kokemusta esimerkiksi sairastamisesta ja siitä toipumisesta. Kokemusasiiantuntijalla on tietoa siitä, mikä häntä on auttanut tilanteessa ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet toipumiseen ja sopeutumiseen asian kanssa. Kokemusosaamista voidaan hyödyntää asukas- ja asiakasosallisuutena, vertaistoimintana, yhteiskehittäjyytenä ja kokemustoimija- ja asiiantuntijatoimintana. Vertaisarvioinnin kehittämisessä ja pilotoinnissa hyödynnetään jokaisessa vaiheessa kokemusosaamista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Kokemusosaaminen.)

Kokemusasiiantuntijalla voidaan tarkoittaa montaa eri asiaa, kuten esimerkiksi asiakasta, joka tuottaa tärkeää tietoa kokemastaan ilmiöstä, palkattua kokemusasiiantuntijaa sekä kokemusasiiantuntijakoulutuksesta valmistuneita. Kokemusasiiantuntijan toimintamahdollisuuksia on monia, ja kokemusasiiantuntijoita tarvitaan auttamistyössä, toiminnan kehittämisessä sekä vaikuttamistoiminnassa. (Meriluoto, Marila-Penttinen & Lehtinen 2015.) Kokemusasiiantuntijalla lastensuojelussa tarkoitetaan henkilöä, joka

kehittää lastensuojelua omien kokemusten pohjalta. Hänellä on omakohtaista kokemusta lastensuojelusta, ja hän on halukas jakamaan omia kokemuksiaan muiden kanssa sekä kuulemaan muiden näkökulmia asiasta. Asioita päästään tarkastelemaan syvemmällä merkitystasolla, kun nuori tuo kokemuksen pohjalta käsiteltävään asiaan ajatuksensa, tunteensa, toiveensa ja odotuksensa. Nuori saa kokemuksen asiantuntijuudesta, kuulluksi tulemisesta ja omien kokemustensa arvokkuudesta, jos nuori otetaan mukaan toimintaan tasa-arvoisena tiedontuottajana ammattilaisen rinnalle. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Kokemusasiantuntijat lastensuojelussa.)

Kokemusasiantuntijuus on noussut lastensuojelussa tunnustetuksi käsitteeksi ja tavaksi toimia. Lastensuojelun kehittäjäryhmät ovat työtapa- ja väline, jonka avulla voidaan vahvistaa palvelujärjestelmää sekä vaikuttaa positiivisesti arvo- ja asennemaailmaan. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Kokemusasiantuntijat lastensuojelussa.) Pesäpuu ry:n koordinoima Voima Vaikuttaa! -nuorten kokemusasiantuntijoiden verkosto kokoaa yhteen eri puolella Suomea toimivia lastensuojelun kokemusasiantuntijoita ja kokemusasiantuntijaryhmiä. Verkostossa on tällä hetkellä yli kaksikymmentä eri puolilla Suomea toimivaa ryhmää sekä yksittäisiä kokemusasiantuntijoita, joka tarkoittaa reilua sataa kokemusasiantuntijaa. Verkoston tavoitteena on asennevaikuttaminen eli lastensuojeluun liittyvän leiman purkaminen, epäkohtien näkyväksi tekeminen ja kokemusasiantuntijuuden vahvistaminen sekä tarjota vertaistukea nuorille kokemusasiantuntijoille. (Pesäpuu ry. Toiminta. Kokemusasiantuntijaverkostot.)

3.2 Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen

Nuorisolain (L 1285/2016) tavoitteena on edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia. Kunnan ja valtion tulee tarjota nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa nuoria koskevissa asioissa kuten nuorisotyössä ja –politiikassa. Kuntalaissa (410/2015) on säädetty nuorten mahdollisuudesta osallistua ja vaikuttaa nuorisovaltuustossa tai vaikuttajaryhmässä. Lastensuojelulaissa (L 417/2007) korostetaan lapsen oikeutta osallistua häntä koskeviin päätöksiin sekä mahdollisuutta toteuttaa toimintaa, johon hän on osallinen.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) mukaan, jokaisella lapsella on oikeus omien näkemysten ilmaisuun sekä oikeus tulla kuulluksi. Lasten näkemykset tulee ottaa huomioon iän ja kehitystason mukaisesti. (Unicef. Lapsen oikeudet. Sopimus lyhennettynä.) Lapsella on oikeus saada tietoa itseään koskevista suunnitelmista ja päätöksistä, oikeus tulla kuulluksi ja ilmaista mielipiteensä. Osallisuus opettaa kansalais-taitoja sekä vahvistaa uskoa itseensä. Lasten kohdalla osallisuus tarkoittaa lasten kuulemista ja näkemysten huomioon ottamista, mutta vastuu päätöksenteosta jää aikuisten vastuulle. Aikuisten tehtävänä on tukea lapsia ja nuoria mielipiteensä ilmaisuun, sekä varmistaa lapsen kuuleminen esimerkiksi käyttämällä erilaisia tulkkauspalveluita tai apuvälineitä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten kuulemiseen. (Lastensuojelun keskusliitto. Ehkäisevä työ. Osallisuus.)

Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen näkyvät vahvasti vertaisarvioinnissa sekä sen kehittämistyössä. Kokemusasiantuntijat pääsevät kehittämään vertaisarviointia omilla kokemuksillaan, ja perhehoidossa elävät saavat kehittää ja antaa palautetta omasta asuinympäristöstään sekä perhehoidosta

3.3 Vertaisuus ja vertaisryhmä

Kokemusten jakamista toisen saman kokeneen kanssa kutsutaan vertaisuudeksi. Vertaistuessa tärkeintä on kertominen ja kuuleminen. Ihminen voi kokea tulla syvästi ymmärretyksi, kun saa jakaa kokemuksiaan saman kokeneen kanssa. Vertaistuen avulla ihminen voi saada tietoa, tukea ja apua askarruttaviin kysymyksiin ja pohdintoihin. Vertaisuus on olennainen osa osallisuutta, sillä voidaan vahvistaa osallisuuden kokemusta. Ryhmämuotoinen vertaistuki voi tapahtua avoimessa tai suljetussa ryhmässä. Avoimeen ryhmään voi osallistua halutessaan, ja suljettu ryhmä vaatii sitoutumista ryhmän tapaamisiin. Vertaisryhmät voivat olla sellaisia, jossa on ohjaaja tai sitten ryhmä voi toimia ilman ohjaajaa. (Terveyskylä. Tietoa vertaistuesta. Vertaistuen muodot.) Kokemuskuulijat vertaisryhmä on toiminut kehittämistyön loppuajan suljettuna ryhmänä, ja siinä on ollut ammattilaisia ohjaamassa toimintaa. Kehittämistyössä on mukana ammattilaisia Pesäpuu ry:stä, Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyösköstä, Kuopion kaupungilta ja Pohjois-Savon LAPEsta.

Pesäpuu ry on kehittänyt vertaisryhmätoimintaa lapsille, nuorille ja sijaissisaruksille. Pesäpuun kehittämässä vertaisryhmissä lapset ja nuoret pääsevät esimerkiksi osallistumaan lastensuojelun kehittämistyöhön sekä saavat vertaistukea. (Pesäpuu ry. Toiminta. Lapset ja nuoret kehittäjinä.) Salapoliisitoiminta on tarkoitettu 6-10-vuotiaille, joilla on kokemusta lastensuojelusta. Salapoliisitoiminnassa lapset pääsevät aikuisten rinnalle kehittämään ja vaikuttamaan sijaishuollon arkeen, asiakasosallisuuteen ja turvalliseen elämään liittyviä asioita. Toiminnassa nousseita lasten näkemyksiä hyödynnetään lastensuojeluun tuotettavissa materiaaleissa sekä tehdään vaikuttamistyötä lasten osallisuuden lisäämiseksi. Salapoliisitoiminta on ryhmämuotoista, ja se voidaan toteuttaa usean kerran tapaamisina tai päivän mittaisena toimintana. Teemoja käsitellään lapsille tutuin menetelmin, kuten leikin ja tutkimusten avulla. (Pesäpuu ry. Toiminta. Lapset 6-10-vuotiaat.)

Pelastakaa Lasten aluetoimistot ovat yksi toimija, joka järjestää vertaisryhmiä sijoitetuille lapsille. Ryhmässä pystyy työstämään sijoituksesta heränneitä tuntemuksia ja kokemuksia sekä jakamaan niitä samoja asioita kokeneiden kanssa. Ryhmässä opetellaan tunnistamaan ja käsittelemään tunteita toiminnallisten harjoitteiden avulla kuten esimerkiksi maalaamalla ja leikkimällä. Tavoitteena on kuulla aidosti lasta sekä antaa myös sijaisvanhemmille mahdollisuus käsitellä samoja teemoja, ja tukea sijaisvanhempia ymmärtämään paremmin lasta. (Pelastakaa Lapset. Työmme kotimaassa. Vertaisryhmät.)

Kokemuskuulijat –kokemusasiantuntijaryhmä perustettiin vuoden 2017 lopulla. Ryhmän nimen suunnittelivat ryhmässä olleet kokemusasiantuntijat. Kaikkia ryhmäläisiä yhdisti halu tulla kuulluksi sekä tarve vertaisuuteen. Osa ryhmäläisistä halusi vertaistuen lisäksi päästä kehittämään lastensuojelua omilla kokemuksillaan. Vertaisarvioinnin kehittäminen oli ensimmäinen projekti Kokemuskuulijat –ryhmälle, jonka jälkeen Kokemuskuulijat ovat tehneet vertaisarvioinnin pilotteja, vetäneet uutta vertaisryhmää, käyneet kouluttamassa sosiaalialan ammattilaisia sekä tehneet kehittämistyötä nuortenkodissa.

Vertaisarvioinnin kehittämisen aikana Kuopioon syntyi lastensuojelun vertaisryhmä, jossa ryhmän ohjaajina toimii kaksi henkilöä kokemusasiantuntijaryhmä Kokemuskuulijoista. Tarve vertaisryhmälle nousi esiin vertaisarvioinneissa, joissa nuoret toivoivat enemmän vertaistukea samaa kokeneilta sekä yhteistä tekemistä. Vertaisryhmä

on pyörinyt kevästä 2019 alkaen, ja ryhmätapaamisia on ollut noin kahden viikon välein. Ryhmän tärkein tavoite on vertaisuus sekä nuorten osallistaminen. Ryhmässä on käyty läpi omia kokemuksia tekemisen ohella.

4 VERTAISARVIOINTI

Lastensuojelun vertaisarvioinnin juuret ulottuvat jo vuoteen 2013, kun Johanna Barkman kävi keskustelua eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiesten kanssa nuorten osallisuudesta. Sen jälkeen idea jalostui vuosi vuodelta selkeämmäksi. Vertaisarvioinnin syntyyn on vaikuttanut keskustelut eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiesten kanssa, nuorten foorumit, nuorten kehittämä Checkpoint –peli, Aspa-säätiön toimintamalli sekä vertaisryhmien kehittämistyö. Varsinainen vertaisarvioinnin kehittäminen lastensuojelun sijaishuoltoon alkoi vuonna 2017 yhteistyössä Jyväskylän kaupungin valvontakoordinaattori Ansa Leinosen kanssa. Syntyi Sankarit –kehittäjäryhmä, joka alkoi kehittää vertaisarviointia lastensuojelun laitoshoidon. Pohjois-Savossa aloitti marraskuussa 2017 Kokemuskuulijat –kehittäjäryhmä, joka aloitti kehittämään vertaisarviointia perhehoitoon. (Johanna Barkman, henkilökohtainen tiedonanto 28.8.2019.)

4.1 Vertaisarviointi asiakkaiden kehittämänä

Perhehoidon vertaisarviointi pohjautuu Aspa-säätiön toimintamalliin, jossa vertaisarviointeja toteuttavat vammaiset ihmiset tai mielenterveyskuntoutujat, jotka käyttävät asumisen palveluja. Aspa-säätiö kouluttaa palvelunkäyttäjiä, jotta he pystyvät arvioimaan ja kehittämään asumispalveluja ympäri Suomen. Vertaisarviointi on asukaslähtöinen menetelmä asumisen palvelujen laadun arviointiin. Vertaisarviointeja toteutetaan ympäri Suomen asumisyksiköissä sekä tuetussa asumisessa. Vertaisarvioitsija haastattelee asukkaita heidän kodeissaan, antaa mahdollisuuden kiireettömään jutusteluun ja kirjoittaa lopuksi vastauksista palauteraportin. Vertaisarviointi vahvistaa asukkaan itsemääräämistä ja vaikuttamistaitoja, on asukkaiden itse kehittämä ja tuo esiin asukaslähtöistä toimintatapaa. (Aspa. Kehittämö. Vertaisarviointi.)

Aspa-säätiön toimintamallia on muokattu vertaisarvioinnin perhe- ja laitoshoidon malliin sopivaksi mutta ajatus pysyy täysin samana. Vertaisarvioinnin avulla nuori pääsee kehittämään omaa asuinympäristöään ja antamaan palautetta siitä. Vertaisarviointista saadut tulokset hyödynnetään palvelujen laadun arvioinnissa. Lisäksi vertaisarvioijat saavat vertaisarviointiin valmistavan valmennuksen ennen vertaisarviointeihin osallistumista.

4.2 Vertaisarvioinnin mallit sijaishuollossa

Vertaisarvioinnin kehittäminen perhehoitoon alkoi vuoden 2018 alusta. Vertaisarvioinnin kehittämisessä hyödynnettiin Aspa-säätiön toimintamallia. Lähtökohtana toimi ajatus siitä, että kokemusasiantuntijat ja sosiaalialan ammattilaiset pääsevät kehittämään mallia tasavertaisina kumppaneina. Malli alkoi muotoutua muutaman tapaamisen jälkeen, kun aloimme pohtia, millaista on hyvä perhehoito? Kysymystä pohdittaessa syntyi Arvot-kortit, jotka olivat Kokemuskuulijat -kehittäjäryhmän tuottamia arvoja hyvästä perhehoidosta. Jo alussa päätimme, että vertaisarviointi toteutetaan ryhmämuotoisena haastatteluna, ja siihen otetaan mukaan 3-6 nuorta. Haastattelun kysymykset liittyvät nuoren arkeen, suhteisiin ja sosiaalityöntekijään. Haastattelun vastauksia ei yksilöidä kehenkään haastattelussa olevaan nuoreen vaan vastaukset kootaan koko ryhmän antamaksi palautteeksi. Näin saamme nuorten vastaukset pidettyä anonyymeinä ja varmistettua nuorten turvallisuuden haastattelun ja palautetilaisuuden jälkeen.

Vertaisarvioinnin tarkoituksena on kuulla nuorten kokemuksia heidän arjestaan perhehoidossa. Vertaisarvioinnin tarkoituksena ei ole arvioida nuoren historiaa ja kokemuksia ennen sijoitusta, vaan tarkoituksena on kuunnella kokemuksia nykyisestä arjesta perhehoidossa. Jos haastattelutilanteessa nousee esiin jotain huolestuttavaa tietoa, se käsitellään erikseen sosiaalityöntekijän kanssa. Mahdollisia huolenaiheita ja kaltoinkohtelua varten olemme luoneet vertaisarvioinnin haastatteluun turvallisuuslomakkeen, joka käydään nuoren kanssa läpi kahden kesken. Vertaisarvioitsijat toimivat haastatteluissa puolueettomina, mutta varmistavat samalla nuorten turvallisuuden ottamalla nuorten kertomat asiat tosissaan ja viemällä asioita eteenpäin tarvittaessa.

Vuoden 2017 alusta Jyväskylään perustettiin sijaishuollossa olleista nuorista ja aikuisista koostuva Sankarit -kehittäjäryhmä kehittämään laitoshoitoon vertaisarviointimallia. Nuorisokotien vertaisarvioinnin kehittäminen käynnistyi Jyväskylän kaupungin sosiaalipalvelujen valvonta- ja jälkihuoltotyön, Pesäpuun ja Sankarien kehittäjäryhmän yhteistyönä. (Pesäpuu ry. Toiminta. Nuoret vertaisarvioitsijoina.)

Laitoshoidon vertaisarviointimallissa kokemusasiantuntijat ja ammattilaiset ovat kehittäneet yhdessä haastattelukysymykset sekä muut vertaisarviointiin kuuluvat asiat. Mallia on kehitetty palautteen mukaan sopivammaksi. Laitoshoidon vertaisarviointimallissa haastattelut pidetään yksilöhaastatteluina ja haastattelut voivat kestää laitoksissa monta päivää, jos haastateltavia on paljon. Haastattelut vetää vertaispari, joista toinen haastattelee ja toinen kirjaa vastaukset tietokoneelle. (Katriina Nokireki, henkilökohtainen tiedonanto 5.5.2019.)

Vaikka perhe- ja laitoshoidon mallit eroavat toisistaan jo erilaisen asuinympäristön takia niin molemmissa yhdistyy samat turvallisuutta vahvistavat teemat. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa osa vertaisarvioitsijoista osaisi perhe- että laitoshoidon mallit.

Vertaisarviointi perhehoidossa tapahtuu ryhmämuotoisena haastatteluna, jossa Vertaisarvioinnin tarkoituksena on antaa nuorille mahdollisuus kiireettömään kohtamiseen sekä vertaisuuteen. Sijaisperhe saa ajankohtaista tietoa sijaisperheen vahvuuksista ja kehittämiskohteista, ja sosiaalityöntekijä saa tietoa nuoren sijaishuoltopaikasta ja sen toimivuudesta sekä nuoren ja sosiaalityöntekijän suhteesta. Lisäksi vertaisarviointien avulla saadaan ajankohtaista tietoa perhehoidon tilanteesta. Vertaisarvioitsijat pääsevät jakamaan kokemuksia ja saavat mahdollisuuden henkilökohtaiseen kasvuun.

5 KEHITTÄMISTYÖN PROSESSI

5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tarkoitus

Työn tavoitteena on kehittää uusi asiakaspalautemalli osaksi lastensuojelun perhehoidon valvontaa sekä palautejärjestelmäksi, jossa nuori voi antaa palautetta asuinympäristöstään. Vertaisarvioinnin malli on tarkoitus saada osaksi virallista perhehoidon valvontaa. Asiakaspalautemalli on kehitetty 13–21-vuotiaille nuorille, jotka asuvat perhehoidossa. Käytän tässä opinnäytetyössä mallista nimeä vertaisarviointi. Vertaisarvioinnin tavoitteita ovat osallistaa nuoret kehittämään ja arvioimaan omaa asuinympäristöään, kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy, laadullisen tiedon tuottaminen nuorten itsensä tuottaman tiedon avulla sekä läpinäkyvyyden lisääminen eri toimijoiden kesken. Lisäksi esittelen tässä opinnäytetyössä vertaisarvioitsijoiden antamaa palautetta vertaisarvioinnin prosessiin osallistumisesta. Opinnäytetyön raportti sisältää vertaisarvioinnin kehittämisen prosessin, pilotoinnin sekä kokoan vertaisarvioitsijoiden antaman palautteen prosessiin osallistumisesta.

Tässä opinnäytetyössä esittelen vertaisarvioinnin mallin, mutta en pysty liittämään mallia osaksi opinnäytetyötä, koska sitä ei saa toimeksiantajan pyynnöstä julkaista. Vertaisarvioinnin malli on vielä kehittämisvaiheessa ja lisäksi haluamme vaalia hyvää kysymyspatteristoa, ettei se lähde leviämään vertaisarvioinnin ulkopuolelle. Tämä tarkoittaa sitä, että en voi liittää opinnäytetyöhön haastatteluissa käytettäviä kysymyksiä enkä kertoa niistä tarkemmin. Lisäksi piloteissa ja vertaisarvioinnin suunniteluissa olevista henkilöistä ei kerrota mitään tarkkoja tietoja heidän yksityisyytensä suojelemiseksi.

Mallin kehittämisessä hyödynnettiin kokemuksellisuutta sekä vertaisuutta. Lastensuojelun kokemusasiantuntijat pääsivät alusta asti kehittämään vertaisarvioinnin mallia yhdessä sosiaalialan työntekijöiden kanssa. Mallin suunnittelun tavoitteena oli lisätä kokemusasiantuntijoiden osallisuuden tunnetta sekä antaa mahdollisuus kokemusten jakamiseen eli vertaisuuteen. Vertaisarviointia kehitettiin ja suunniteltiin reilu vuoden ajan ennen ensimmäistä pilottia. Tapaamisia oli alkuun kerran kuukaudessa, mutta ennen pilotointia tapaamisia oli noin kahden viikon välein. Tapaamisia oli yhteensä 19

marraskuusta 2017 joulukuuhun 2018. Vertaisarvioinnin kehittämistä ja pilotointia jatkettiin vielä vuonna 2019, jolloin toteutettiin mm. toinen pilotti. Vertaisarvioinnin kehittäminen alkoi noin kymmenen kokemusasiantuntijan voimin ja mukana olivat myös työntekijä Pesäpuu ry:stä, Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksiköstä, Kuopion kaupungilta sekä työntekijä Pohjois-Savon LAPE-hankkeesta. Vuonna 2019 kokemusasiantuntijoita oli mukana neljä vertaisarvioinnin kehittämisessä.

5.2 Kehittämispainotteinen opinnäytetyö

Opinnäytetyöni on toiminnallista kehittämistä. Toiminnallinen opinnäytetyö sisältää produktion eli toiminnallisen osan sekä raportoinnin. Opinnäytetyöhön kuuluu toiminnallinen osa, jossa olen kehittäjäryhmässä mukana kehittämässä perhehoitoon uutta asiakaspalautemallia ja valvonnan välinettä. Opinnäytetyönraportissa kuvaan kehittämisprosessin, sekä kerron kokemusasiantuntijoiden antaman palautteen kehittämistyön prosessiin osallistumisesta. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tehdään tuotos, kun taas tutkimuksellisessa opinnäytetyössä hankitaan uutta tietoa tutkimusraportin muodossa. (Vilkkä & Airaksinen 2003.)

Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla esimerkiksi ohjeistus, opastus, tapahtuman tai palvelun suunnittelu ja toteutus. Toteutustapana voi olla esimerkiksi kirja, opas, video, tapahtuma tai tuote. Olen pitänyt kehittämistyön alusta asti työpäiväkirjaa, johon kirjaan omia ideoita, ajatuksia ja havaintoja. Työpäiväkirja on henkilökohtainen dokumentti opinnäytetyöprosessista, ja siksi tärkeä osa opinnäytetyötä. (Vilkkä & Airaksinen 2003.) Opinnäytetyö on toiminnallista kehittämistä, jonka tuotoksena syntyy uusi asiakaspalautemalli, joka olisi tarkoitus saada osaksi perhehoidon valvontaa. Olen yli vuoden mukana kehittämistyössä, josta teen opinnäytetyön raporttiini kuvauksen kehittämisprosessista, pilotoinnin onnistumisesta sekä kokemusasiantuntijoiden antamasta palautteesta.

5.3 SWOT-analyysi

Opinnäytetyön alkuvaiheessa suunnittelin alustavan aikataulun sekä kartoitin työn tavoitteet. Riskien kartoittamiseen käytin SWOT-analyysia, jolla sain tietää työn hyvät

ja huonot puolet. SWOT-analyysia voi käyttää esimerkiksi toiminnan, hankkeiden ja projektien suunnittelussa. SWOT-analyysi on helppoin tehdä nelikenttämenetelmänä, jossa kuvataan sisäiset vahvuudet (strengths), sisäiset heikkoudet (weaknesses), ulkoiset mahdollisuudet (opportunities) ja ulkoiset uhat (threats). Kaavion vasemmalle puolelle tulee myönteiset ja asiat ja oikealle puolelle negatiiviset asiat. Taulukossa yläosa kuvaa nykyhetkeä ja sisäisiä asioita, ja alaosa tulevaisuutta ja ulkoisia asioita. Vahvuudet ja heikkoudet ovat sisäisiä tekijöitä, joihin pystyy itse vaikuttamaan. Vaikutusalueen ulkopuolelle jääviä asioita ovat uhat ja mahdollisuudet. Kun seuraavat asiat on kirjattu ylös, on tärkeää tehdä johtopäätöksiä ja tehdä suunnitelmia. Analyysi auttaa ymmärtämään miten vahvuuksia käytetään hyödyksi ja miten heikkoudet muutetaan vahvuuksiksi. Lopputuloksena saa toimintasuunnitelman, jotta tietää mitä asioille pitää tehdä. (Innokylä. Toimintamalli. SWOT.)

Swot-analyysin mukaan opinnäytetyöni vahvuudet ovat oma kiinnostus aiheeseen, työn toimeksiantajan antama tuki ja kannustus, tuttu aihe ja oma kokemustieto (taulukko1). Opinnäytetyön aiheen valinta oli itselle helppoa, koska olen aina halunnut päästä kehittämään lastensuojelua omilla kokemuksillani. Sain opinnäytetyölleni toimeksiantajan Pesäpuu ry:stä, joka oli minulle ennestään tuttu lastensuojelujärjestö. Olin käynyt Pesäpuun järjestämissä foorumeissa ja koin, että Pesäpuulla on tärkeä merkitys lastensuojelun kehittämistyössä. Lisäksi Pesäpuu hyödyntää paljon kokemustiedon hyödyntämistä kehittämistyössä, joka on itselle tärkeä asia.

Opinnäytetyön heikkouksia ovat oma rooli ja kiire. Omalla roolilla tarkoitan omaa rooliani opinnäytetyössäni, joka tarkoittaa kokemusasiantuntijaa, joka kehittää vertaisarviointia sekä havainnoitsijan ja seurailijan roolia. Kiire on yksi heikkouksista, sillä teen opinnäytetyön yksin ja osallistun monen vuoden kehittämistyöhön. Mahdollisuutena koen oman ammatillisuuden kehittymisen sekä uuden menetelmän juurruttamisen osaksi perhehoidon valvontaa. Oma opinnäytetyöni sisältää teorian etsimistä, käytännön kehittämistyötä sekä loppuraportin kasaamisen. Oma ammatillisuutta pääsee kehittämään, kun uskaltaa heittäytyä ja lähteä mukaan uuteen projektiin. Opinnäytetyön uhkana koen lähteiden vähyden, sillä vertaisarviointi on täysin uudenlainen asiakaspalautemalli, jota ei ole kokeiltu missään muualla.

Vahvuuksiin ja heikkouksiin pystyy vaikuttamaan, sillä ne ovat sisäisiä tekijöitä. Pyrin ehkäisemään heikkouksia aikatauluttamalla työni sekä pohtimalla omaa rooliani koko opinnäytetyön prosessin ajan. Lisäksi aion kysyä palautetta opinnäytetyön raportista

useaan kertaan opinnäytetyön toimeksiantajalta. Vahvuuksia aion hyödyntää opinnäytetyössä koko prosessin ajan. Oma kiinnostus ja motivaatio ovat niin vahvoja, että koen niiden auttavan voittamaan heikkoudet ja mahdolliset uhat. Uhat ja mahdollisuudet ovat vaikutusalueen ulkopuolelle jääviä tekijöitä mutta niihin pystyy vaikuttamaan tekemällä hyvän toimintasuunnitelman ja tarkastelemalla sitä riittävän useasti.

<p>Vahvuudet (S)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Oma kiinnostus aiheeseen -Työn toimeksiantajan antama tuki ja kannustus -Tuttu aihe ja oma kokemustieto 	<p>Heikkoudet (W)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Oma rooli (eettisyys, ulkopuolisuus) -Kiire (teen yksin opinnäytetyön)
<p>Mahdollisuudet (O)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Oman ammatillisuuden kehittyminen -Uuden menetelmän juurruttaminen osaksi perhehoidon valvontaa ja nuorten osallisuuden vahvistaminen 	<p>Uhat (T)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Lähteiden vähyys → uuden kehittäminen

TAULUKKO 1. SWOT-analyysi

5.4 Lähtötilanne

Työn toimeksiantajana toimii Pesäpuu ry. Johanna Barkman kertoo, että idea vertaisarviointiin syntyi jo vuonna 2013 käydyssä keskustelussa Pesäpuun ja Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian kesken. Vuonna 2014 idea syventyi, kun Johanna Barkman kävi kehitysjohtaja (Nuorten Ystävät ry) Mikko Orasen kanssa kouluttamassa Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaa liittyen nuoren kohtaamiseen ja kuulemiseen valvonnassa. Vuonna 2015 syntyi CHECKPOINT –peli, jonka Pesäpuu kehitti yhdessä Selviytyjät –kehittäjäryhmän kanssa. CHECKPOINT –peli tehtiin lastensuojelun valvontaan nuorten kuulemisen tueksi. Vuonna 2016 alkoi valmistelu LAPE –hankkeisiin, ja vuonna 2017 kehittäjäryhmä Sankarit aloittaa vertaisarvioinnin kehittämisen lastensuojelulaitoksiin yhteistyössä Keski-Suomen LAPEn, Jyväskylän kaupungin ja Pesäpuun kanssa. Vuonna 2018 Kokemuskuulijat –ryhmä aloittaa vertaisarvioinnin

kehittämisen osana Pohjois-Savon LAPEa ja lastensuojelun sijaishuoltoyksikön toimintaa. (Johanna Barkman 19.8.2019.)

Kokemuskuulijat –ryhmän ensimmäiseen tapaamiseen tuli nuoria reilu 10 henkilöä. Nuorten syyt ryhmään hakeutumiseen vaihtelivat. Kaikki halusivat jakaa kokemuksia ja saada vertaistukea, osaa kiinnosti tietää, mitä vertaisarviointi on ja miten sitä lähdetään kehittämään ja osa tuli paikalle lastensuojelun kehittäminen mielessä.

5.5 Prosessin kulku

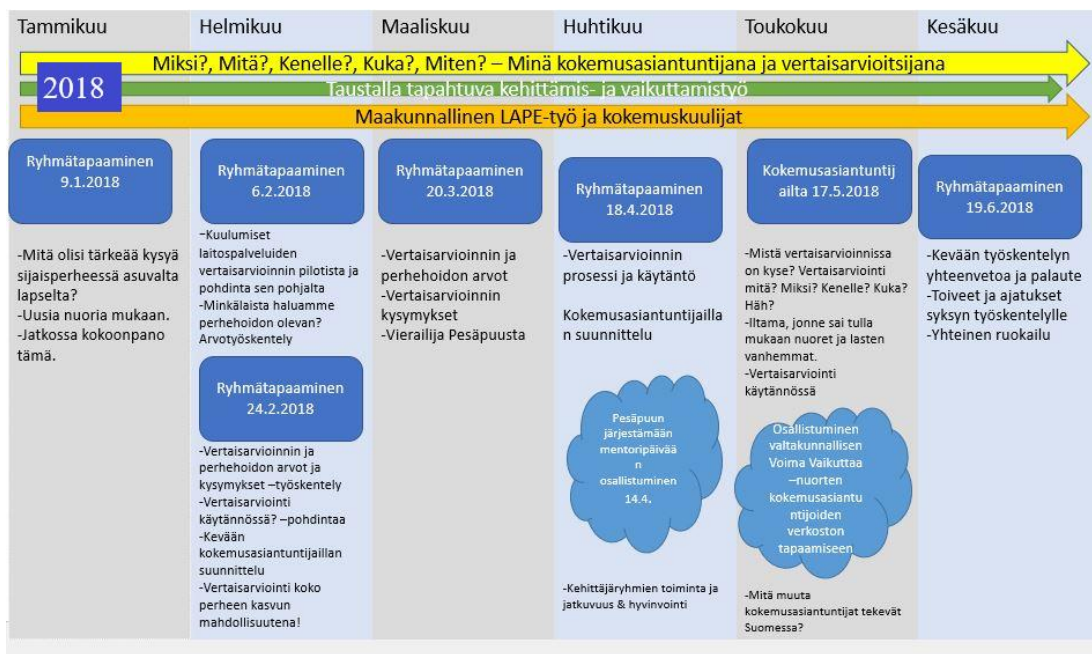
Opinnäytetyön suunnittelu alkoi vuoden 2018 alussa. Sitä ennen osallistuin maakunnalliseen LAPE –päivään Kuopiossa 6.11.2017, jolloin Johanna Barkman kertoi etsivänsä kokemusasiantuntijoita Pohjois-Savosta. Lastensuojelun kokemusasiantuntijaryhmä nimeltä Kokemuskuulijat saatiin kokoon 28.11.2017, jolloin ryhmä kokoontui ensimmäisen kerran ja Johanna Barkman esitteli idean vertaisarvioinnin kehittämisestä. Ennen varsinaista kehittämistyötä tutustuimme toisiimme, ja vapaaehtoiset saivat kertoa muille omasta lastensuojeluhistoriasta. Sen jälkeen kävimme läpi, mitä vertaisarviointi tarkoittaa, mitkä ovat sen tavoitteet ja lähtökohdat. Projektin lähtökohtana oli luoda malli, jonka kehittämisessä ovat mukana kokemusasiantuntijat ja se toimisi tukena perhehoidossa asuville nuorille. Vasta toisena tavoitteena on lastensuojelun valvonnan kehittäminen. Varsinainen kehittäminen alkoi tammikuussa 2018. (Kuvio 2).

Vertaisarviointi oli vuoden 2018 osana Pohjois-Savon Lape –hanketta. Tämä tarkoitti sitä, että LAPE –hankkeesta kävi välillä työntekijöitä vierailemassa Kokemuskuulijoiden tapaamisissa, ja vertaisarviointia esiteltiin maakunnallisilla ohjausmallin yhteiskehittämispäivillä. Lape –hanke päättyi vuonna 2018, jolloin vertaisarvioinnin kehittäminen jäi Pesäpuu ry:n sekä Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämysyksikön alaisuuteen. Vapaaehtoisten kokemusasiantuntijoiden rooli oli hankkeen jälkeen erityisen tärkeä, jotta vertaisarviointia pystyttiin kehittämään eteenpäin. Vuonna 2019 Pesäpuu ry haki STEAlta hankerahoitusta vertaisarvioinnin kehittämisen turvaamiseksi. Rahoitusta ei valitettavasti saatu, joten uusien rahoittajien etsiminen jatkuu edelleen.

Ennen ensimmäistä pilottia ryhmätapaamisia oli 15 kertaa. Muutama ensimmäinen tapaaminen meni tutustussa toisiin, ja pohdiessa kysymystä, mitä haluaisimme kehittää lastensuojelussa. Moni kokemusasiantuntijoista nosti esiin valvonnan kehittämisen. Vertaisarviointi mallin varsinainen kehittäminen perhehoitoon alkoi sen jälkeen, kun pohdimme yhdessä, millaista on hyvä perhehoito. Vastauksiksi saimme erilaisia arvoja, kuten rakastava, kunnioittava, kuunteleva ja arvostava. Arvo pohdintojen jälkeen aloimme miettiä, mitä haluaisimme kysyä perhehoidossa asuvalta nuorelta. Haastattelussa käytettävä kysymyspatteristo kehitettiin edellä mainittujen kysymysten avulla sekä lastensuojelu kokemusten pohjalta. Kysyimme mielipidettä haastattelu kysymyksiin sijaisvanhemmilta sekä sosiaalialan ammattilaisilta yhteiskehittämispäivässä. Yhteiskehittämispäivästä saatujen vastausten perusteella hioimme ja lisäsimme kysymyspatteristoon kysymyksiä. Harjoittelimme kysymyspatteriston läpikäymistä Kokemuskuulijat -kehittäjäryhmän kesken. Harjoittelun perusteella huomasimme tarvitsemme kaksi haastattelijaa, yhden kirjaajan sekä yhden tarkkailijan, joka hoitaa juoksevat asiat. Lisäksi yksi Kokemuskuulijat -kehittäjäryhmän ammattilaisista keksi, että nuorten vertaisarvioinnin ohella pidetään sijaisvanhempien parkki, jossa sijaisvanhemmat pääsevät pohtimaan samoja teemoja kuin nuoret. Sijaisvanhempien parkki työllisti yhden kokemusasiantuntijan sekä yhden ammattilaisen.

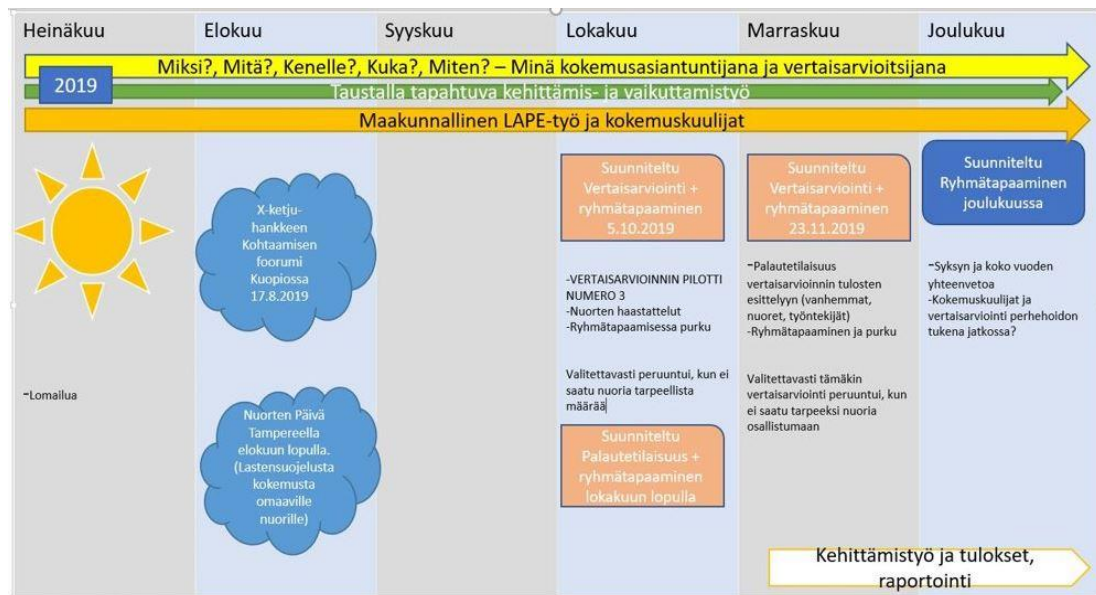
Ensimmäinen pilotti oli 17.11.2018, ja palautetilaisuus oli 28.11.2018. Ensimmäisen pilotin seurantakäynti oli 22.3.2019. Jatkoimme vertaisarvioinnin kehittämistä muokkaamalla haastattelukysymyksiä palautteen mukaisesti. Pilotin jälkeen oli kolme tapaamista ennen toista pilottia. Toinen pilotti oli 13.4.2019 ja palautetilaisuus 23.4.2019.

Vuonna 2019 pilotteja suunniteltiin olevan kolme kappaletta. Keväällä yksi, joka toteutui ja syksyllä kaksi, jotka eivät toteutuneet vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Kehittämistyö on ollut vuoden 2019 lopulla vähäistä, koska Pesäpuu on etsinyt vertaisarviointille rahoittajia.

Heinäkuu	Elokuu	Syyskuu	Lokakuu	Marraskuu	Joulukuu
<p>Miksi?, Mitä?, Kenelle?, Kuka?, Miten? – Minä kokemusasiantuntijana ja vertaisarvioitsijana</p> <p>Taustalla tapahtuva kehittämis- ja vaikuttamistyö</p> <p>Maakunnallinen LAPE-työ ja kokemuskuulijat</p>					
<p>2018</p> <p>-Lomailua</p>	<p>Ryhätapaaminen 7.8.2018 Ja 21.8.2018</p> <ul style="list-style-type: none"> -Mitäs sitä keväällä tehtiin? -Vertaisarvioinnin arvot ja kysymykset -Vertaisarviointi käytännössä -Syksyn toiminta ja aikataulut 	<p>Ryhätapaaminen 5.9.2018, 15.9.2018 ja 22.9.2018</p> <ul style="list-style-type: none"> -Yhdessä mentoreina toimivien sijaisvanhempien kanssa -Vertaisarvioinnin arvot ja kysymykset -Vertaisarviointi käytännössä 	<p>Ryhätapaaminen 2.10.2018 ja 24.10.2018</p> <ul style="list-style-type: none"> -Valmistautuminen pilottiin -Kysymykset, prosessi, käytännöt, toteutus 	<p>Vertaisarviointi + ryhätapaaminen 17.11.2018</p> <p>Palautetilaisuus + ryhätapaaminen 28.11.2018</p> <ul style="list-style-type: none"> -Vertaisarvioinnin pilotti -Info+ ryhmähaastattelu+ purku -Palautetilaisuus vertaisarvioinnin tulosten esittelyyn (vanhemmat, nuoret, työntekijät) -Ryhätapaaminen ja purku 	<p>Ryhätapaaminen 17.12.2018</p> <ul style="list-style-type: none"> -Syksyn ja koko vuoden yhteenvetoa -LAPE tapaaminen -Kokemuskuulijat ja vertaisarviointi perhehoidon tukena jatkossa? -Fiilikset pilotista prosessin läpikäymisen jälkeen -Pilotissa nousseet kehittämiss ehdotukset ja toiminnot <p>Kehittämistyö ja tulokset, raportointi</p>

Tammikuu	Helmikuu	Maaliskuu	Huhtikuu	Toukokuu	Kesäkuu
<p>Miksi?, Mitä?, Kenelle?, Kuka?, Miten? – Minä kokemusasiantuntijana ja vertaisarvioitsijana</p> <p>Taustalla tapahtuva kehittämis- ja vaikuttamistyö</p> <p>Kuka ottaa vertaisarvioinnin kotipesäksi?</p>					
	<p>Ryhätapaaminen 21.2.2019</p> <ul style="list-style-type: none"> -Koko vertaisarvioinnin prosessin pohdintaa ja kokemuksia pilotista -Kevään 2019 aikataulun suunnittelu -Vertaisarvioinnin 2 pilotin suunnittelua 	<p>Ensimmäisen pilotin seurantakahvit 22.3.2019</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ensimmäisen pilotin seurantakahvit → kysellään perhehoidossa asuvien nuorten kuulumisia, ja onko kehitettäviin asioihin tartuttu. <p>Ryhätapaaminen 23.3.2019</p> <ul style="list-style-type: none"> -Uuden pilotin suunnittelua ja läpikäymistä 	<p>Toinen vertaisarviointi 13.4.2019</p> <ul style="list-style-type: none"> -Vertaisarvioinnin toinen pilotti -Info+ ryhmähaastattelu+ Purku <p>Toisen vertaisarvioinnin palautetilaisuus 23.4.2019</p> <ul style="list-style-type: none"> -Palautetilaisuus vertaisarvioinnin tulosten esittelyyn (vanhemmat, nuoret, työntekijät) -Ryhätapaaminen ja purku 		

KUVIO 2. Vertaisarvioinnin kehittämisen prosessi

5.6 Kehittämistoiminnan menetelmät

Opinnäytetyössä hyödynnettiin osallistavaa kehittämistä koko prosessin ajan. Käyttäjä- ja toimijalähtöisyys olivat koko mallin kehittämisen perusta. Lähtökohtana oli ottaa kehittämistoimintaan ne ihmiset mukaan, joiden elämään kehittämistoiminta liittyy. Kokemusasiantuntijat ja työntekijät nähtiin tasavertaisina kehittäjinä, jolloin kehittämisprosessi rakentuu heidän varaan, ilman ulko- tai yläpuolelta tulevia rajoituksia. Jotta osallistuminen on tasavertaista, kehittämisessä on tärkeää sovitella ja hyväksyä erilaisia näkemyksiä. Osallistavalla kehittämisellä pyrittiin myös muutokseen ja eroon itsestään selvänä pidetystä ajatusmallista. Kaikilla osallistujilla oli tiedostettuna ajatus siitä, että kokemusasiantuntijat ovat yhtä vertaisia työntekijöiden kanssa. (Toikko & Rantanen 2009, 10 – 11.) Ottamalla asiakkaat mukaan kehittämistyöhön pystytään luomaan paremmin tarpeita vastaavia palveluja ja malleja.

Kehittämistyön tavoitteena oli luoda valmis malli, jota pystytään hyödyntämään valvonnan välineenä ja nuoren tukena lastensuojelun perhehoidossa. Vertaisarviointi pohjautuu Aspa –säätien toimintamalliin, jossa asumispalveluissa asuvat vammaiset ihmiset ja mielenterveyskuntoutujat haastattelevat asukkaita heidän kodeissaan. Vertaisarviointi toimii näin asumisen palveluiden laadun arvioijana.

Vertaisarvioinnin mallia testattiin kokeilevan toiminnan eli pilotoinnin avulla. Sen avulla voidaan testata, miten hyvin palvelu toimii käytännössä. Kokeilevassa toiminnassa kerätään havaintoja ja palautetta, joiden perusteella toimintatapaan voidaan tehdä tarvittavia muutoksia. Toimintaa kokeillaan ensin rajatussa ympäristössä, jonka jälkeen sitä voidaan laajentaa. (Toikko & Rantanen 2009, 99 – 101.) Vertaisarviointia pilotoitiin ensimmäisen kerran 17.11.2018. Pilotointi tapahtui Kylpylähotelli Kunnonpaikassa Siilinjärvellä. Toinen pilotti oli 13.4.2019 Kuopion keskustassa. Seuraavat pilotoinnit suunniteltiin loka- ja marraskuulle 2019 mutta molemmat peruuntuivat vähäisen osallistujamäärän vuoksi.

Havainnoinnin käyttö on hyvä tilanteissa, joissa ilmiöstä ei ole tietoa. Havainnoinnin etuna on se, että sitä voidaan käyttää siellä missä ilmiö tapahtuu. Havainnoinnin asteita ovat piilohavainnointi, suora havainnointi, osallistava havainnointi sekä osallistuva havainnointi. (Kananen 2010.) Havainnointia ja dokumentointia tehtiin koko prosessin ajan. Olen pitänyt kehittämistyön alusta asti työpäiväkirjaa, johon kirjaan omia ideoita, ajatuksia ja havaintoja. Työpäiväkirja on henkilökohtainen dokumentti opinnäytetyöprosessista, ja siksi tärkeä osa opinnäytetyötä. (Vilka & Airaksinen 2003.) Havainnointi dokumentoitiin paperille, jolla mahdollistettiin kehittämistoiminnan seuraaminen. Havainnoinnin työkaluina käytin muistiinpanoja, päiväkirjaa sekä valokuvia. Pilotoinnit sekä kehittämiskerrat dokumentointiin myös ylös, ja kirjattiin lopuksi tietokoneelle. Näin oli helppoa luoda vertaisarvioinnin kehittämisen prosessin kulku.

Toteutan opinnäytetyössäni myös teemahaastattelua, jota tehdään ryhmämuotoisena. Ryhmähaastattelussa kysyn vertaisryhmältä nimeltä Kokemuskuulijat palautetta ja ajatuksia liittyen vertaiskehittämisen ja -arvioinnin prosessiin. Haastateltavien valintaan ja määrään ei tarvitse käyttää aikaa, koska vertaisryhmässä on vaihdellen 3-10 henkilöä. Lisäksi kysyn ammattilaisten ajatuksia ja pohdintoja jokaisen kehittämispäivän päätteeksi.

Teemahaastattelussa edetään yleisistä kysymyksistä yksityisiin, ja valitaan erilaisia teemoja liittyen ilmiöön. Teemahaastattelussa kannattaa olla joustava, ja olla suunnittelemaan kaikkia kysymyksiä. Haastattelussa kannattaa käyttää suljettuja ja avoimia kysymyksiä, jotta tieto ei jää liian suppeaksi. Teemahaastattelussa on tärkeää muistaa olla johdattelematta vastaajaa mihinkään suuntaan, koska se on epäeettistä ja lisää en-

nakko-oletuksia. Haastattelujen kirjaaminen kannattaa tallentaa digitaaliselle nauhurille. (Kananen 2010.) Käytän omassa opinnäytetyössäni käsin kirjoittamista, koska haastatteluni on suullista palautteen ja ajatuksien kirjaamista.

Jotta työtä voidaan arvioida luotettavasti, on tärkeää kerätä palautetta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 157.) Palautetta kerättiin kokemusasiantuntijoilta sekä työntekijöiltä koko kehittämisprosessin ajan. Vertaisarvioinnin kehittäjille luotiin pilotin jälkeen Webropol –kysely, jossa he pääsivät arvioimaan koko prosessia. Palautetta kerättiin myös alan ammattilaisilta erilaisissa seminaareissa ja foorumeissa. Pilotoinnin jälkeen kysyimme suullista palautetta perhehoidossa asuvilta nuorilta sekä sijaisvanhemmilta, jonka jälkeen kehitimme vertaisarviointia annetun palautteen mukaan.

6 KEHITTÄMISTOIMINNAN TOTEUTUS JA TULOKSET

6.1 Vertaisarvioinnin suunnittelu

Vertaisarvioinnin kehittämisessä oli tärkeää, että kokemusasiantuntijat ovat kehittämistyössä mukana koko prosessin ajan. Ensimmäisenä käytiin läpi vertaisarvioinnin tavoitteita, kohderyhmää sekä eettisiä asioita, jonka jälkeen lähdettiin suunnittelemaan haastattelukysymyksiä, osallistujamääriä, tiloja, aikatauluja sekä turvallisuuden liittyviä kysymyksiä. Kohderyhmänä ovat lastensuojelun perhehoidossa asuvat nuoret ja tavoitteina nuorten osallisuuden lisääminen, kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy, valvonnan tavoite sekä läpinäkyvyyden lisääminen eri toimijoiden kesken. Vertaisarvioinnin tarkoituksena on kerätä nuorilta tietoa heidän omasta arjestaan ja antaa koko perheelle mahdollisuus kasvuun ja kehittymiseen.

Kehittämistyö lähti käyntiin yhteisellä pohdinnalla siitä, millaista olisi hyvä perhehoito. Hyvää perhehoitoa pohtiessamme syntyivät ensimmäisenä arvokortit, joita hyödynsimme vertaisarvioinnin haastattelukysymyksissä. Vertaisarvioinnin lähtökohtana toimivat arvot, jotka koimme hyvän perhehoidon kulmakiviksi. Arvoja ovat esimerkiksi luotettava, ymmärtävä, rakastava, yksilöä kunnioittava ja tasa-arvoinen.

Vertaisarviointi päätettiin pitää ryhmähaastatteluna, johon otettaisiin mukaan 3-6 nuorta per yksi haastattelu. Nuoret olisivat iältään 13-21 –vuotiaita, joka tarkoittaa sitä, että nuoren ei tarvitsisi asua perhehoidossa juuri sillä hetkellä vaan hänellä voisi olla esimerkiksi jälkihuolto menossa. Jälkihuollolla tarkoitetaan kokonaisvaltaista tukea, jota voidaan tarjota sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen. Jälkihuolto auttaa antamaan aikuistuvalla nuorelle riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle tai tukee lapsen kotiutumista sijaishuollosta. Jälkihuollon tuki katsotaan aina lapsen tai nuoren yksilölliseen tarpeeseen vastaavaksi, ja sen perustana toimii yksilöllinen jälkihuollon asiakassuunnitelma. Jälkihuollon päättymisen ikäraja on nuoren täyttäessä 25 vuotta tai viiden vuoden kuluttua siitä kun lapsi on sijoittamisen päättymisen jälkeen ollut viimeksi lastensuojelun asiakkaana. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Jälkihuolto.

Tilaisuuden kestoksi arvioitiin 4,5 tuntia, joka sisältää infon, ruokailun, haastattelun, tauot, loppusanat sekä palautteen. Yhteen vertaisarviointiin tarvitaan kaksi haastattelija, kirjaaja sekä tarkkailija, joka hoitaa yleiset työt kuten esitteiden jakamisen, aikataulutuksen ja välipalojen tarjoilun.

Suurin ja ajallisesti eniten vienyt työ oli haastattelukysymysten suunnittelussa. Kysymykset syntyivät kokemusasiantuntijoiden, perhehoitajien ja sosiaalialan ammattilaisten pohdintoista. Jotta kysymysten suunnitteluun saataisiin mahdollisimman monen aiheeseen liittyvän mielipide, järjestimme erilaisia foorumeita ja seminaareja, joissa kysyimme mielipiteitä ja kokemuksia liittyen perhehoitoon. Haastattelukysymysten suunnittelun ja kehittämisen lisäksi pohdimme jokaisen kysymyksen kohdalla sen eettisyyttä ja hienovaraisuutta. Haastattelukysymysten tuli olla muodoltaan sellaisia, että nuoret ymmärtäisivät ne, ja ne eivät saisi loukata ketään.

Haastattelussa käytetään perinteisen vastaamisen lisäksi myös toiminnallisia menetelmiä kuten janalla liikkumista, ja hymiöiden käyttöä. Haastattelu tapahtuu niin, että haastattelijat kysyy kysymyksen ja ryhmäläiset vastaavat vuorotellen joko käyttämällä hymiöitä/kirjaimia tai kertomalla suullisesti mielipiteensä. Haastattelukysymykset jakautuvat eri teemojen alle, ja teemoja ovat arki, minä itse, sijaisperheeni, tunteeni, lastensuojelu sekä unelmani.

Haastattelukysymyksiä ja vertaisarviointia kehitettiin jokaisen pilotin jälkeen saaman palautteen mukaan. Piloteissa tuli hyvin ilmi, mitkä kysymykset eivät ole sopivia ja mitkä taas toimivat hyvin.

6.2 Vertaisarvioinnin ensimmäinen ja toinen pilotti

Ennen ensimmäistä pilottia ryhmämme ohjaaja, joka työskentelee Pohjois-Savon lastensuojelun kehittämissyksikössä, lähetti kutsun vertaisarviointiin perhehoidossa asuville nuorille (liite 1.) Kutsu lähetettiin sosiaalityöntekijöille ja perhehoitajille, jotka välittivät kutsun nuorille. Pohdimme pitkään sitä, että miten saisimme ohitettua ”portinvartijat”, joita ovat sosiaalityöntekijät sekä perhehoitajat. Nuorille tulisi saada tieto suoraan esimerkiksi kirjatulla kirjeellä. Tämä kysymys on edelleen pohdinnassa.

Vertaisarvioinnin toimivuutta arvioitiin pilotoimalla sitä Siilinjärvellä 17.11.2018, ja se oli kestoaltaan neljä tuntia. Vertaisarviointiin kutsuttiin nuoria mukaan Pohjois-Savon alueelta, ja osallistujamäärä rajattiin enintään kuusi nuorta eri sijaisperheistä. Kutsussa kerrottiin, että annamme nuorille palkkioksi leffalipun osallistumisesta vertaisarviointiin. Vertaisarvioinnin maailman ensimmäiseen pilottiin ilmoittautui kolme nuorta. Kaksi nuorista asui vielä sijaisperheessä ja yksi nuorista oli täysi-ikäinen mutta kuului jälkihuollon piiriin. Vertaisarvioinnin pilotti järjestettiin Kylpylähotelli Kunnonpaikassa Siilinjärvellä, josta varasimme kaksi tilaa käyttöömmek, toisen nuorten vertaisarviointiin ja toisen sijaisvanhempien haastatteluun. Haastattelihoita oli kaksi, kirjaajia yksi sekä lisäksi yksi tarkkailija. Tarkkailija hoiti juoksevat asiat ja hoiti haastattelutilanteeseen esimerkiksi tarjoilun. Haastattelijat kävivät nuorten kanssa läpi kysymyspatteristoa, ja yksi kirjasi nuorten vastaukset tietokoneelle Webropol-pohjaan. Pohjan avulla saimme kirjattua nuorten antamat vastaukset reaaliaikaisesti ja niin, että vastaukset säilyvät niin kuin nuori on ne sanonut. Webropol-pohjan avulla kasasimme vastaukset koosteeksi, jonka tulokset esittelimme palautetilaisuudessa.

Aikataulu eteni suunnitellun mukaan, ja haastatteluun meni taukoineen noin neljä tuntia. Ehdimme pitää hyvin infon, haastattelun, tauot sekä lopuksi kysyä palautetta. Infon aikana jaoimme kaikille osallistujille lomakkeet, jossa varmistettiin kaikkien salassapitovelvollisuus. Haastattelun lopuksi kerroimme, että seuraava tapaaminen on 28.11.2018, jolloin käymme läpi vertaisarvioinnin tulokset.

Vertaisarvioinnin jälkeen vertaisarvioitsijat ja ryhmän aikuiset tekivät yhdessä koosteen Webropol-pohjan mukaisesti. Koosteesta syntyi palautevihko, jossa on nuorten vastaukset aihealueittain ja vertaisarvioitsijoiden tekemiä havaintoja. Palaute kerrotaan noin kuukauden sisällä vertaisarvioinnista haastattelussa mukana olleille nuorille, heidän sijaisvanhemmille ja sosiaalityöntekijöille yhdessä keskustellen.

Palautetilaisuus oli 28.11.2018, ja se oli tarkoitettu haastattelussa mukana olleille nuorille, sijaisvanhemmille sekä mukaan kutsuttiin myös nuorten sosiaalityöntekijät. Palautetilaisuudessa oli mukana kolme nuorta, kahden nuoren sijaisvanhemmat sekä yksi sosiaalityöntekijä. Tilaisuus haluttiin pitää rentoja, joten kaikilla oli mahdollisuus keskustella esiin nousseista asioista ja antaa muutenkin palautetta. Palautetilaisuudessa käytiin läpi haastattelussa nousseet asiat. Palautetta annettiin kehitettävistä asioista, ja siitä mitkä asiat olivat hyvin.

Ennen toista pilottia kehitimme vertaisarviointia ensimmäisestä pilotista saadun palautteen mukaan. Lisäsimme esimerkiksi Arvot- kortteihin uusia arvoja ja muokkasimme haastattelukysymyksiä. Toiseen pilottiin tuli myös mukaan erillinen Turvallisuus- lomake, jonka avulla pystyimme puuttumaan nuoreen liittyvään kaltoinkohteluun.

Toinen pilotointi pidettiin 13.4.2019 Kuopion keskustassa. Toinen pilotointi hoidettiin samalla tavalla kuin ensimmäinenkin. Yksi ryhmämme ohjaajista lähetti kutsut sosiaalityöntekijöille ja perhehoitajille, jotka välittivät kutsut nuorille. Saimme toiseen pilottiin mukaan kolme nuorta. Kaikki kolme nuorta olivat ala-ikäisiä, ja asuivat vielä sijaisperheissä. Haastattelu kesti taukoineen noin neljä tuntia ja lopuksi keräsimme palautetta.

Palautetilaisuus toiseen pilottiin oli 23.4.2019, johon kutsuttiin mukaan haastattelussa mukana olleet nuoret, sosiaalityöntekijät sekä sijaisvanhemmat. Tilaisuuteen osallistui kaksi nuorta, kahden nuoren sijaisvanhempia ja yksi sosiaalityöntekijä. Palautetilaisuus pidettiin samalla kaavalla kuin ensimmäinenkin. Palautetilaisuudessa käytiin läpi haastattelussa nousseita asioita kuten mitkä asiat ovat hyvin ja missä asioissa on vielä kehitettävää. Tilaisuus oli rento, ja kaikilla oli mahdollisuus kommentoida haastattelusta nousseita asioita.

6.3 Havainnoinnin tulokset ja palaute

Havainnointia tehtiin läpi koko vertaisarvioinnin kehittämisen prosessin sekä pilotteissa. Havainnoinnin tukena käytettiin muistiinpanoja, valokuvia sekä yhteistä jakamista. Tarkkoja kuvauksia prosessiin osallistuneista henkilöistä ja heidän vastauksista ei tehty, koska osallistujat täytyy pitää anonyymeina ja suojattuina henkilöinä. Vertaisarvioinnin pilotteja on tehty kaksi kappaletta, joten vastauksista ei voi vielä koostaa yleisiä johtopäätöksiä. Kun vertaisarviointeja on tehty useampia, vastauksista voidaan tehdä julkinen kooste, jossa voidaan kertoa perhehoidon tilanteesta nuorten vastauksien perusteella.

Kaikki pilotointiin osallistuneet nuoret kertoivat leffalipun ja hyvän ruoan olevan hyviä motivoinnin välineitä vertaisarviointiin osallistumiseen. Kaikki nuoret olivat saaneet tiedon vertaisarvioinnista joko sosiaalityöntekijältä tai sijaisvanhemmilta. Sosiaalityöntekijät ja sijaisvanhemmat olivat kannustaneet kaikkia nuoria osallistumaan vertaisarviointiin. Nuorten mielestä kutsu oli ollut selkeä mutta nuoret eivät tarkalleen tienneet mitä vertaisarviointi tulisi pitämään sisällään.

Ensimmäisessä pilotissa nuoret saapuivat paikalle ajoissa ja osa ilman sijaisvanhempia tai sijaisvanhempien kanssa. Sijaisvanhemmille oli järjestetty samaan aikaan sijaisvanhempien ”parkki” erilliseen tilaan. Nuoret kuuntelivat infon, ja esittivät lisäkysymyksiä. Info oli nopea, ja haastattelukysymyksiin päästiin nopeasti. Nuoret pitivät tärkeänä sitä, että haastattelijoina toimivat vertaiset, joilla oli myös omakohtaista kokemusta lastensuojelusta.

Haastattelutilanne sujui ensimmäisessä pilotissa hyvin. Nuoret saivat vastata tai olla vastaamatta kysymyksiin. Jotta kaikki saivat äänensä kuuluviin, kysymyksien vastauksissa käytettiin apuna kyllä ja ei –merkkejä sekä paperisia hymynaamoja. Lisäksi nuoret saivat merkkien lisäksi kertoa ääneen asioita, jos niin halusivat. Nuoret kokivat merkit tärkeinä, jotta jokainen saisi oman äänensä kuuluviin. Jos nuoret eivät ymmärtäneet jotakin kysymystä, he uskalsivat kysyä asiasta ääneen. Ensimmäisessä pilotissa tuli hyvin ilmi, mitkä kysymykset toimivat ja mitkä kysymykset tai tehtävät piti poistaa. Ensimmäisen pilotin jälkeen saimme nuorilta hyvin palautetta, jonka mukaan

muokkasimme vertaisarvioinnin haastattelussa käytettävää kysymyspatteristoa. Pilotin lopuksi annoimme yhteystietomme kuvien kera, jotta nuoret voivat ottaa meihin yhteyttä esimerkiksi jos jokin asia jäi mieltä vaivaamaan.

Ennen haastattelua oli tärkeää, että vertaisarvioitsijat olivat valmistautuneet haastatteluun ja, että tilasta ja ilmapiiristä luotiin turvallinen. Haastatteluja vetävät aikuistuneet vertaiset, joilla on omakohtaista kokemusta lastensuojelusta. Huomasimme heti, että vertaisuus herätti nuorten keskuudessa luottamusta ja madalti kynnystä jakaa kokemuksia. Jos haastattelussa esitetyt kysymykset tuntuivat nuorilta haastavilta, vertaisarvioitsijan oli helppo aloittaa keskustelu kertomalla omasta kokemuksestaan perhehoi-dossa. Lisäksi vertaisarvioitsijoiden ja perhehoi-dossa asuvien nuorten kesken ei synny valtasuhdetta, joka auttaa ja nopeuttaa suhteen syntymistä. Kohtaamiset nuorten ja vertaisarvioitsijoiden kesken tuntuivat luontevilta, ja kohtaamiset olivat usein koskettavia, koska haastattelussa käydään läpi nuorten elämää, välillä hyvinkin yksityiskohtaisesti.

Ensimmäinen palautetilaisuus onnistui odotettua paremmin. Pohdintaa herätti se kysymys, että ilmestyykö palautetilaisuuteen yksikään sosiaalityöntekijä. Yhden sosiaalityöntekijän osallistuminen oli siis onnistumisen merkki, ja tavoiteltu tulos. Palaute-tilaisuudesta haluttiin luoda rento, koska kävimme läpi hyvien asioiden lisäksi myös sijaisperheen kehitettäviä kohteita. Vertaisarviointi nojaa vahvasti voimavara- ja ratkaisukeskeiseen työskentelyyn, joten emme etsi vikoja vaan pohdimme mikä on jo hyvin ja mitä asioita voitaisiin vielä vahvistaa. Halusimme tuoda tulokset julki anonyymisti, eli emme eritelleet nuorilta nousseita asioita vaan toimme palautteen kaikille yhteisenä. Näin saimme suojeltua nuoria siltä, että he eivät jää palautetilaisuuden jäl-keen yksin omien mielipiteiden kanssa eikä mahdollisen kaltoinkohtelun määrä lisään-tyisi sijaisperheessä. Jos haastattelutilanteessa ilmenisi kaltoinkohtelua, jota ei onneksi meidän haastatteluissa ilmennyt, niin asiaan puututtaisiin yksilöllisesti ja esimerkiksi sosiaalityöntekijää konsultoimalla. Sijaisvanhemmat tunnistivat nuorten tuomaa palaute-tta, ja kommentoivat sitä. Kehitettävien asioiden tuominen julki palautetilaisuudessa otettiin hyvin vastaan, joten koimme onnistuneemme siinä, että palaute tuodaan julki anonyymisti.

Toisen pilotoinnin ja palautetilaisuuden huomioiden ovat samanlaisia kuin ensimmäisen-kin. Sen vuoksi en käy läpi samanlaisia huomioita ja havaintoja.

Haastattelujen tuloksia ja ilmenneitä asioita ei käsitellä tässä opinnäytetyössä, koska asiat ovat henkilökohtaisia ja haluamme suojella jokaisen haastatteluun osallistuneen yksityisyyttä. Sovimme kuitenkin yhdessä opinnäytetyön ohjaajani Johanna Barkmanin kanssa, että voin kertoa muutamia ensimmäisestä pilotista nousseita asioita.

Esittelen seuraavaksi ensimmäisestä pilotista nousseita asioita, joita haastatteluun osallistuneet nuoret ovat kertoneet. Nuorten mukaan heidän kohdallaan toteutuvat seuraavat perhehoidon arvot: kannustava, turvallinen, arvostava, luotettava, ymmärtävä, yksilöä kunnioittava, kiinnostunut, aito ja rakastava. Nuoret mieluiten lukevat, urheilivat, käyvät salilla, tanssivat, piirtävät ja pelaavat videopelejä. Nuoret pitävät tärkeänä sitä, että harrastuksia tuetaan. Sosiaalityöntekijä on jäänyt monelle nuorelle vieraaksi seuraavien kommenttien myötä: ”En tiiä ees ulkonäkköä.”, ”Ei ole edes puhelinnumeroa.”, ”Mulla kerran vuoteen se asiakassuunnitelma, ei muuta.” Nuorten tarpeita huomioitiin yksilöllisesti esimerkiksi tukemalla hyvin seksuaalista kasvua ja aikuisuuteen kasvamista. Nuoret saavat pukeutua oman tyyliinsä mukaisesti ja päihteistä puhutaan silloin, kun ne ovat julkisuudessa. Päihteistä ei puhuta juurikaan, koska ne eivät kiinnosta nuoria.

6.4 Vertaisarvioitsijoiden palaute

Kysyin vertaisarvioitsijoilta eli vertaisarvioinnin kehittäjiltä palautetta koko prosessin ajan, ja kirjoitin palautteen ylös. Tein vertaisarvioitsijoille, ja vertaisarvioinnin kehittäjille myös Webropol-kyselyn, jossa kysyin ajatuksia koko prosessista sekä millaisia valmiuksia vertaisarvioitsija tarvitsee (liite 2). Kyselyssä ovat mukana myös Jyväskylän vertaisarvioitsijat, jotka ovat kehittäneet vertaisarviointia lastensuojelun laitoshoidon puolelle.

Ensimmäisen tapaamisen jälkeen kysyin palautetta perhehoidon vertaisarvioitsijoilta. Sain palautteeksi suurimmaksi osaksi saman palautteen, joka oli se, etteivät vertaisarvioitsijat tieneet mitä he oikein tulevat tekemään ja mitä vertaisarviointi loppujen lopuksi on. Kaikilla oli jännittyneet tunnelmat ensimmäisen kokoontumisen jälkeen mutta jokainen odotti innolla tulevaa. Ryhmä koettiin tarpeellisena, ja kaikki kokivat

omilla kokemuksilla kehittämisen tärkeäksi. Yksi ryhmäläisen kommentti tiivistää hyvin ryhmän tärkeyden: ”Mulle olisi ollut suuri apu, jos olisin päässyt nuorena tällaiseen ryhmään.”

Webropol-kyselyyn (liite 2) vastasi kuusi henkilöä kevään 2019 aikana. Lähetin kyselyn linkkiä vertaisarvioitsijoille, jotka kehittivät vertaisarviointia Pohjois-Savossa sekä Jyväskylässä. Kysymyksiä oli viisi kappaletta, ja kysymyksiin sai vastata avoimella vastauksella.

Kysyin vertaisarvioitsijoilta millaisia taitoja ja valmiuksia vertaisarvioitsijat tarvitsevat. Suurin osa vastasi tärkeäksi vuorovaikutustaidot, joista erityisesti kuuntelemisen taito koettiin tärkeänä. Vastauksissa nousivat esille myös empatiakyky, oma henkinen valmius, puolueettomuus, kärsivällisyys, luottamuksellisuus, kunnioitus sekä oman taustan läpikäyminen. Useammassa vastauksessa sekä kehittämistyön aikana tärkeäksi osaksi nousi sitoutuminen koko vertaisarvioinnin prosessiin. Vertaisarviointi ei tarkoita vain yhtä tapaamista, vaan se sisältää sen kehittämisen, valmennuksen, haastattelut ja jatkokehittämisen.

Seuraavaksi kysyin, miltä vertaisarvioinnin prosessissa mukana oleminen on tuntunut. Suurin osa vastaajista koki sen itselleen ja yhteiskunnallisesti tärkeäksi ja merkitykselliseksi. Kaikkien mielestä prosessiin osallistuminen on ollut mukavaa. Osa vastaajista mainitsi tärkeäksi sen, että on saanut jakaa omaa tarinaa ja kuulla muiden tarinoita, jonka vuoksi on oppinut paljon uutta. Kysyin vastaajilta myös, että onko prosessissa mukana oleminen aiheuttanut haasteita. Neljä henkilöä viidestä koki, että prosessin aikana nousseet tunteet ovat olleet haastavimpia. Prosessin aikana on noussut monia asioita ja tuntemuksia, joita on pohdittu. Lisäksi haasteena koettiin aikataulutus, kun monen eri ihmisen aikatauluja yritettiin saada yhteen.

Kysyin myös, mitä vertaisarvioinnin prosessi on antanut siinä mukana olleille. Vastauksissa nousivat esille vertaisuus, uudet taidot (vuorovaikutus ja kuunteleminen), uudet ystävät, uutta näkökulmaa ja tietoa lastensuojelun nykytilanteesta. Lisäksi yhdessä vastauksessa sanottiin näin: ” Prosessi on antanut ainutlaatuisen mahdollisuuden saada ajatella nuorten näkökulmasta millaista perhehoidon tulisi olla, ja näin olen voinut kehittää omaa olemistani vanhempana. ”

Viimeiseksi kysyin, oliko vertaisarviointiin valmistava valmennus riittävä vai olisitko kaivannut jotain lisää. Suurin osa oli sitä mieltä, että oli riittävä. Osassa vastauksista mainittiin, että taitoja on tärkeä ylläpitää, ja pohtia yksilöllisesti, milloin tarvitaan enemmän esimerkiksi vuorovaikutustaitojen harjoittelemista.

Vertaisarvioitsijoiden vastauksista voi päätellä, että kaikki kokivat vertaisarvioinnin prosessiin osallistumisen itselle merkityksellisenä. Monen mielestä vertaisarvioinnin kehittäminen oli myös yhteiskunnallisesti merkittävää, sillä vastaavanlaista mallia ei ole lastensuojelussa.

7 POHDINTA

7.1 Kehittämisen prosessin ja tulosten arviointi

Arviointi on erityisen olennaista hankkeissa, joissa luodaan uutta esimerkiksi kehittämällä uutta työkäytäntöä. Uuden mallin kehittämisen projektissa tavoitteet ja toteutusstrategia ovat joustavia, sillä palvelu syntyy etsimällä ja kokeilemalla. On hankalaa esittää, kuinka innovaatio syntyi ja miten se viedään käytäntöön, jos ei tehdä prosessin arviointia ja seuraamista. Arvioinnin avulla projektin yhteydessä syntynyttä tietoa ja osaamista voidaan hyödyntää laajemmin. Kehittämistoimenpiteiden tuloksia voidaan tarkastella seuraavalla kysymyksellä, veivätkö valitut interventiot eli toimenpiteet hankkeen vision ja tavoitteiden suuntaan. Keräämällä tietoa kohderyhmältä esim. haastattelemalla saadaan tärkeää tietoa tuloksista ja vaikutuksista, koska ne kertovat millaisia vaikutuksia ja merkitystä toimenpiteillä on heille ollut. (Seppänen-Järvelä 2004.)

Kehittämisen prosessi alkoi vuoden 2017 lopulla ja jatkuu edelleen. Saimme kehitettyä kahden vuoden aikana uuden asiakaspalautemallin lastensuojelun perhehoitoon sekä pilotoitua sitä kaksi kertaa. Opinnäytetyön aiheen valinta onnistui luontevasti, kun pääsin kehittämään itselle tärkeää asiaa eli lastensuojelun valvontaa. Yhteistyö opinnäytetyön toimeksiantajan sekä yhteistyökumppaneiden kanssa oli sujuvaa, ja sain tukea työn tekemiselle useaan otteeseen. Opinnäytetyön valmistuminen vei odotettua

kauemmin aikaa, koska olin vertaisarvioinnin kehittämässä tiukasti kiinni. Työn tavoitteena oli kehittää uusi asiakaspalautemalli lastensuojelun perhehoitoon, joka osallistaa perhehoidossa asuvia nuoria kehittämään omaa asuinympäristöään. Ottamalla asiakkaat mukaan kehittämään uutta valvonnan välinettä lastensuojeluun, tuomme lastensuojelun kehittämistyöhön läpinäkyvyyttä.

Kokemuskuulijat -kehittäjäryhmälle kerrottiin alusta alkaen, että vertaisarvioinnin kehittäminen ja pilotointi perhehoitoon on ainutlaatuista, sillä vastaavanlaista toimintaa ei ole aiemmin tehty. Vertaisarviointi perhehoitoon on uudenlainen asiakaspalautemalli, jota ei ole kokeiltu missään muualla maailmassa aiemmin. Toimme tämän tiedon esiin myös nuorille lähetetyissä kutsuissa, joissa kerroimme heidän osallistuvan maailman ensimmäiseen pilottiin. Tämä herätti selvästi nuorten keskuudessa mielenkiintoa, sillä nuoret kyselivät vertaisarvioinnista ja halusivat kehittää sitä omalla palautteellaan haastattelun jälkeen.

Muokkasimme vertaisarviointia läpi koko prosessin saadun palautteen mukaan. Palautetta kysyttiin ammattilaisilta ja sijaisvanhemmilta järjestämällä erilaisia foorumeita sekä seminaareja. Nuorilta palautetta kysyttiin piloteissa, jonka mukaan vertaisarviointia kehitettiin. Esimerkiksi nuorilta saadun palautteen mukaan hioimme kysymyksiä monen tunnin ajan, jotta kysymyksiä saatiin vieläkin eettisemmiksi. Opinäytetyön kannalta oli myös tärkeää kerätä palautetta vertaisarvioinnin kehittämässä mukana olleilta ammattilaisilta sekä nuorilta, sillä sen avulla työtä oli helpompi arvioida. Palautteissa nousi esiin se, kuinka tärkeää kyseisessä kehittämistyössä on olla aidosti kiinnostunut aiheesta, jotta jaksaa pysyä koko prosessin motivoituneena ja saada aikataulut sopimaan monen eri ihmisen kesken. Vaikka prosessiin osallistuminen oli vapaaehtoista ja siitä sai jättäytyä pois milloin vaan, mukaan tarvittiin myös sitoutuneita henkilöitä, joita onneksi löytyi matkan varrelta.

Havainnoinnin ja palautteen perusteella vertaisarviointi osoittautui toimivaksi malliksi. Mallia kehittäneet vertaisarvioitsijat ymmärsivät, mihin ovat lähteneet mukaan ja pilotteihin osallistuneet nuoret ymmärsivät, että heidän osallistumisensa oli merkityksellistä. Vaikka nuoria jättäytyi pois Kokemuskuulijat –ryhmästä muutamien tapaamisten jälkeen, vertaisarvioinnin kehittämiseen ja pilotointiin sitoutui lopulta riittävä määrä vapaaehtoisia nuoria aikuisia. Pilotoinnit onnistuivat hyvin, joka johtui suuresta valmistelutyöstä ja harjoittelusta. Lisäksi käytimme paljon aikaa eettisten asioiden

huomioimiseen, joka osoittautui toimivaksi. Nuorten turvallisuuteen liittyvät kysymykset olivat esillä kehittämistyön alusta alkaen, ja niiden pohtiminen oli haastavaa. Saimme kuitenkin luotua ensimmäisen pilotin jälkeen turvallisuuslomakkeen, jonka käymme läpi jokaisen vertaisarviointiin osallistuneen nuoren kanssa yksilöllisesti. Vaikka kummassakaan pilotissa ei noussut esiin vakavaa kaltoinkohtelua tai turvattuutta, oli tärkeää, että olimme pohtineet mahdollisia skenaarioita etukäteen.

7.2 Opinnäytetyö ja eettisyys

Opinnäytetyön tekemisessä pyrittiin noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Menetelmien valinnassa on tärkeää se, että ne ovat osallistavia kehittämismenetelmiä. Eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa tieto on, jos kehittäminen on tehty hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla sekä siinä on huomioitu lainsäädännön määrittämät rajat. Huolellisuus, tarkkuus ja rehellisyys ovat erityisen tärkeitä tulosten tallentamisessa, esittämisessä ja arvioinnissa. Tiedonhankinnan, tutkimisen ja arvioinnin tulisi olla eettisesti kestäviä. Materiaali ja lähteet täytyy julkaista asiaan kuuluvalla tavalla ja tekijänoikeuksia tulee kunnioittaa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Osallistun itse opinnäytetyöni kehittämistyöhön, joten minun täytyy osata olla kriittinen oman roolini suhteen. Vaikka osallistun kehittämistyöhön, minun täytyy osata katsoa tilannetta ulkopuolisin silmin. Omien mielipiteiden ja arvojen tunnistaminen on hyvin tärkeää, jotta opinnäytetyöstä tulee eettisesti hyväksyttävä. Sen vuoksi kysyin havaintoja muilta kokemusasiantuntijoilta ja sosiaalialan ammattilaisilta sekä puhuimme yhdessä tekemistämme havainnoista. Lisäksi olin usein yhteydessä työn toimeksiantajaan eli Pesäpuun kehittämispäällikkö Johanna Barkmaniin ja kysyin hänen mielipidettään.

Eettisyys huomioitiin koko kehittämistyön prosessin ajan. Haastattelukysymyksiä suunniteltaessa pohdimme pitkään kysymyksien eettisyyttä, jotta ne eivät johdattele vastaajia mihinkään suuntaan. Lisäksi kehitimme haastattelukysymyksiä nuorten, sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden antaman palautteen mukaan. Vertaisarvioinnin piloteissa tehtiin salassapitosopimus, joka velvoitti kaikkia pitämään tilassa puhutut asiat salassa. Lisäksi vertaisarvioitsijat kirjoittivat erikseen vaitiolositoumuksen (liite 3). Pilottiin osallistujille kerrottiin myös etukäteen, että he osallistuvat pilottiin

täysin vapaaehtoisesti. Pilotit suunniteltiin huolellisesti, jolla varmistettiin luotettava, turvallinen ja kaikkia kunnioittava ilmapiiri.

Huomioin opinnäytetyössäni työelämälähtöisyyden suunnittelemalla asiat etukäteen opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa. Kehittämistyö on todella pitkä ja sitova projekti mutta sain opinnäytetyön tekemiseen riittävästi tukea, ja sovitut asiat pitivät minun ja toimeksiantajan puolesta. Koin nuorten osallisuuden lisäämisen ja lastensuojelun valvonnan kehittämisen itselleni tärkeäksi, joten oli helppo toteuttaa toimeksiantajan toive tehdä opinnäytetyö vertaisarvioinnin prosessin kehittämisestä.

7.3 Ammatillinen kasvu ja reflektio

Opinnäytetyötä tehdessäni opin ensimmäisenä etsimään luotettavia ja laadukkaita lähteitä. Opinnäytetyön aikana sain paljon uutta tietoa lastensuojelusta, siihen liittyvistä tutkimuksista ja käsitteistä sekä lastensuojelun nykytilasta. Olen myös töissä lastensuojelussa, joten olen voinut hyödyntää sieltä saatua tietoa opinnäytetyöhön sekä kehittämistyöstä saatua tietoa työssäni. Olen haaveillut pitkään siitä, että pääsen mukaan lastensuojelun kehittämistyöhön. Sain koko prosessista paljon uutta osaamista hanke-työstä sekä uuden mallin luomisesta.

Vertaisarvioinnin ohella syntyi myös paljon sellaista, jota ei suunniteltu etukäteen. Vertaisarvioinnin pilottien jälkeen nuoret kertoivat tarpeesta saada vertaistukea muilta. Sen jälkeen perustimme Pohjois-Savoon uuden vertaisryhmän, jota vedämme toisen kokemusasiantuntijan kanssa. Opin siis vastaamaan nuorten toiveisiin nopealla aikataululla ja kuulemaan nuorten toiveita. Vertaisarviointia kehitettäessä syntyi Arvot – kortit, joita Pesäpuu on hyödyntänyt erilaisissa koulutuksissa.

Pääsimme esittelemään vertaisarviointia useissa seminaareissa sekä koulutuksissa. Olin kertomassa vertaisarvioinnista Valtakunnallisilla lastensuojelupäivillä 2018 Turun Logomossa. Lisäksi kerroimme vertaisarvioinnin edistymisestä perhehoidon maakunnallisilla yhteiskehittämisspäivillä Kuopiossa. Vertaisarvioinnin kehittäminen herätti kiinnostusta, jonka vuoksi pidimme yhteiskehittämisspäiviä, johon oli tervetulleita kaikki kiinnostuneet.

Olen oppinut antamaan ja ottamaan vastaan rakentavaa palautetta sekä tekemään pohdintaa koko opinnäytetyön prosessin ajan. Opinnäytetyön tekeminen on opettanut myös aikatauluttamista ja aiheen rajaamista. Työn rajaaminen oli alkuun todella haastavaa, koska ideoita oli niin paljon. Työtä tehdessä aihe rajautui kuitenkin itsestään, vaikka työhön olisi halunnut saada paljon enemmän asiaa.

Vertaisarvioinnin kehittäminen, pilotointi sekä vertaisryhmässä mukana oleminen ovat vaikuttaneet eniten omaan henkiseen kasvuuni. Ennen projektiin lähtemistä minulla oli suuri tarve puhua omista lastensuojelu kokemuksistani sekä tunsin vihan ja katkeruuden tunteita omien kokemusteni vuoksi. Minulla on kuitenkin ollut pitkään halu kehittää lastensuojelua paremmaksi sekä auttaa ja jakaa kokemuksia samaa kokeiden nuorten kanssa. Vertaisryhmässä pääsin jakamaan kokemuksia muiden lastensuojelussa kasvaneiden nuorten kanssa, ja aloin ymmärtämään etten ole ainut, jolla on huonoja kokemuksia lastensuojelusta. Huonot kokemukset sai onneksi käännettyä vahvuudeksi, jolloin pystyi miettimään tarkemmin mitä kysymyksiä perhehoidossa asuvalta nuorelta kannattaisi kysyä. Vaikka monella vertaisryhmässämme oli huonoja kokemuksia lastensuojelusta, olimme kaikki myös selvinneet niistä. Lisäksi oli hienoa toimia perhehoidossa asuville nuorille erimerkkiaikuisina, sillä Kokemuskuulijoista moni on selviytynyt itsenäiseen elämään, päässyt kouluttautumaan ja työelämään, vaikka takana on haastavia ja hankalia kokemuksia sijaishuollossa elämisestä. Vertaisarvioinnin kehittäminen oli itselle merkittävää koko prosessin ajan, sillä samantyyppistä mallia olisi kaivannut jo oman sijoituksen aikana.

Pohdin alkuun opinnäytetyön heikkouksia ja vahvuuksia SWOT-analyysin avulla. Riskinä olivat oma roolini kehittämistyössä sekä kiire. Vahvuuksia olivat oma kiinnostukseni aiheeseen, työn toimeksiantajan tuki ja oma kokemustieto. Riskeistä toteutui kiire eli opinnäytetyötä tehtäessä panostin enemmän kehittämistyöhön kuin kirjoittamiseen, jonka vuoksi loppuvaiheessa tuli hieman kiire. Oma rooli kehittämistyössä onnistui mielestäni hyvin, sillä pystyin tekemään havaintoja ja keräämään palautetta, vaikka osallistuin toimintaan. Vahvuudet näkyivät opinnäytetyötä tehtäessä jatkuvasti, joka oli tärkeää vastapainoa kiireelle. Sain toimeksiantajalta eli Pesäpuun kehittämispäälliköltä Johanna Barkmanilta paljon tukea ja neuvoa työn tekemiseen. Lisäksi oma lastensuojelun kokemustieto auttoi kehittämistyössä sekä asioiden tarkastelussa. Kokonaisuutena opin opinnäytetyön aikana paljon uutta, jota pystyn hyödyntämään esimerkiksi työelämässä.

7.4 Jatkotutkimus ja –kehittäminen

Vertaisarvioinnin jatkumisen takaamiseksi olisi tärkeää löytää vertaisarvioinnille rahoittaja, ja koordinoija. Ilman rahoitusta, vertaisarviointi jatkuisi vapaaehtoistyöllä, joka ei takaisi sen juurtumista osaksi valtakunnallista lastensuojelun valvontatyötä. Vertaisarviointi vaatii edelleen kehittämistyötä, joten rahoitusta olisi tärkeää saada uuteen hankkeeseen, jonka jälkeen sen voisi juurruttaa lastensuojelun valvontaan uutena palveluna. Ideana oli se, että kaupunki tai kunnat maksaisivat palkkion vertaisarvioitsijoille, jos heidän alueeltaan osallistuisi nuori vertaisarviointiin.

Toinen tärkeä asia on sen pohtiminen, miten nuoret saadaan osallistumaan vertaisarviointiin. Koska perhehoidon vertaisarviointi ei ole vielä osana maakunnallista perhehoidon valvontaa, täytyy keksiä keinoja miten tavoittaa nuoret osallistumaan vertaisarviointiin. Kahdessa pilotissa asia toimi niin, että levitimme tietoa sosiaalityöntekijöille ja sijaisvanhemmille. Valitettavasti he toimivat ”portinvartijoina” eli tiedon välittyminen nuorille riippuu heistä. Sen vuoksi esimerkiksi kirjatut kirjeet sosiaalityöntekijän kautta suoraan nuorille voisivat toimia. Kun perhehoidon vertaisarviointi on osana maakunnallista perhehoidon valvontaa, vertaisarvioinnista tulee kaikille kohderyhmän sijaisperheille pakollinen. Silloin perhe ei voi valita osallistuuko vertaisarviointiin, koska se kuuluu osaksi perhehoidon valvontaa. Lisäksi vertaisarviointia tulisi markkinoida varsinkin sosiaalisessa mediassa, jolloin nuoret tulisivat tietoisiksi vertaisarvioinnin olemassa olost. Kokemuskuulijoiden oli tarkoitus tehdä video vertaisarvioinnista Youtubeen mutta yhteisen ajan löytäminen oli haastavaa. Videon tekeminen on tulevaisuudessa tärkeää.

Lisäksi täytyy pohtia, mistä saadaan vertaisarvioitsijoita riittävä määrä. Meidän Kokemuskuulijat –kehittäjäryhmässä oli alkuun 10 henkilöä mutta ennen pilottia määrä tipui neljään aktiiviseen henkilöön. Täytyy pohtia keinoja, joilla vertaisarvioijat saadaan sitoutumaan prosessiin alusta loppuun. Vertaisarvioinnin kehittämistyö oli vapaaehtoista eli siihen osallistuneet kokemusasiantuntijat eivät saaneet siitä rahallista palkkiota. Osaa motivoi se, että jokaisella kehittämiskerralla sai palkkioksi leffalipun ja aina oli ruokaa tarjolla, ja osaa se ei motivoinut tarpeeksi. Vertaisarvioinneista sai aina palkkion eli myös piloteista, ja sen saa myös tulevaisuudessa. Lisäksi aiheen tuli olla itselle merkityksellinen, jotta prosessissa jaksoi olla mukana. Myös tutustuminen ja

luottamuksen saaminen olivat alkuun tärkeitä tekijöitä, jotta Kokemuskuulijat pystyivät aloittamaan kehittämistyön.

Huomasimme myös, että vertaisarvioinnissa käsiteltävät asiat ovat raskaita, joten on tärkeää varmistaa jokaisen nuoren ja vertaisarvioitsijan turvallisuus. Jos vertaisarvioinnissa ilmenee vaikeita asioita, on tärkeää, että vertaisarvioitsijat pääsevät purkamaan asioita ryhmässä. Kehittelimme toiseen pilottiin turvallisuuslomakkeen, jonka käyttäminen on hyvin tärkeää. Turvallisuuslomakkeen avulla saamme tietää nuorilta yksilöllisesti, jos nuori kokee turvattomuutta tai kaltoinkohtelua. Turvallisuuden varmistamista joutuu kuitenkin vielä kehittämään, sillä on tärkeää olla toimintasuunnitelma lomakkeen täyttämisen jälkeen. Suunnittelimme toimintasuunnitelmaa hieman mutta se jäi vielä kesken. Jos kaltoinkohtelua ilmenee, niin siitä ilmoitetaan heti vertaisarvioinnin jälkeen sovituille tiimille, joka jatkaa tilanteen pohtimista. Siksi jatkokehittämisessä täytyy huomioida tarkan toimintasuunnitelman tekeminen ennen seuraavaa pilottia.

Vertaisarvioinnin toimivuutta ja vaikuttavuutta on tärkeää arvioida keräämällä palautetta vertaisarviointiin osallistuneilta nuorilta sekä sijaisvanhemmilta ja sosiaalityöntekijöiltä. Palautetta tulee kerätä myös vertaisarvioitsijoilta, jotta saadaan tietoa vertaisarvioiden mielipiteistä ja jaksamisesta. Palautteen keräämistä voisi jatkossa tehdä systemaattisesti. Palautetta olisi hyvä kerätä suullisesti ja myös kirjallisesti, jos joku ei halua kertoa palautetta ääneen.

Vertaisarviointia kehitettäessä tiesimme tavoitteena olevan se, että vertaisarviointi liitetään osaksi virallista perhehoidon valvontaa. Tämän opinnäytetyön aikana se ei tapahtunut mutta tulevaisuudessa toiveena on, että vertaisarviointia tehdään valtakunnallisesti joka puolella Suomea. Idea on helposti siirrettävissä muihin lastensuojelun vertais- ja kehittäjäryhmiin, koska se ei vaadi tietynlaista aluetta käytettäväksi. Tarve lastensuojelun valvonnan ja nuorten osallisuuden lisäämiseen on sama koko Suomessa. Vertaisarviointi vaatii sitoutuneita työntekijöitä ja vertaisarvioitsijoita sekä rahoitusta. Vertaisarvioinnin juurruttaminen osaksi lastensuojelun valvontaa antaa meille tärkeää tietoa nuorten hyvinvoinnista ja kehittämiskohteista.

Jatkoa ajatellen olisi myös hyvä pohtia, kuinka saadaan vertaisarvioitsijoita kouluttamaan sekä perhe- että laitoshoidon malliin. Tällä hetkellä vertaisarvioitsijoita löytyy

perhe- ja laitoshoidon malliin mutta osajia kumpaankin ei tällä hetkellä ole. Lisäksi vertaisarviointiin valmistavaa valmennusta tulisi juurruttaa osaksi lastensuojelun järjestelmää, jolloin vertaisarvioitsijoita saataisiin valmennettua lisää. Kokemuskuulijat saivat valmennuksen osana vertaisarvioinnin kehittämistyötä, joka koettiin riittäväksi. Vertaisarviointiin ei kuitenkaan liity tulevaisuudessa samanlaista kehittämistyötä, joten valmennuksen tulisi olla erillinen kokonaisuus.

LÄHTEET

- Aspa. Kehittämö. Vertaisarviointi. Saatavilla 26.4.2018 [https://www.aspa.fi/fi/laatu-
asumiseen/vertaisarviointi-asumiseen-laatu-ja-osallisuutta](https://www.aspa.fi/fi/laatu-
asumiseen/vertaisarviointi-asumiseen-laatu-ja-osallisuutta)
- Innokylä. Toimintamalli. SWOT. Saatavilla 12.3.2019 [https://www.inno-
kyla.fi/web/malli111751/toimintamalli](https://www.inno-
kyla.fi/web/malli111751/toimintamalli)
- Hytönen, K-M., Malinen, A., Selenius, P., Haikari, J., Markkola, P., Kuronen, M. & Koivisto, J. (2016). *Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavilla <http://urn.fi/%20URN:ISBN:978-952-00-3806-9>
- Kananen, J. (2010). *Opinnäytetyön kirjoittamisen opas käytännön opas*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, liiketoiminta ja palvelut -yksikkö.
- L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2007/20070417#L10P50](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2007/20070417#L10P50)
- L 263/2015. Perhehoitolaki. Saatavilla [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2015/20150263?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D
=perhehoitolaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-
tasa/2015/20150263?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D
=perhehoitolaki)
- L 410/2015. Kuntalaki. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>
- L 1285/2016. Nuorisolaki. Saatavilla [https://www.finlex.fi/fi/laki/al-
kup/2016/20161285#Pidp446284336](https://www.finlex.fi/fi/laki/al-
kup/2016/20161285#Pidp446284336)
- LAPE Pohjois-Savo. Saatavilla 26.11.2018 <https://www.lapepohjoissavo.fi/>
- Meriluoto, T., Marila-Penttinen, L. & Lehtinen, E. (toim.) (2015). *Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja*. Saatavilla [http://www.e-
julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/#pid=1](http://www.e-
julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/#pid=1)
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Hankkeet ja säädösvalmistelu. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Saatavilla 26.11.2018 [https://stm.fi/hankkeet/lapsi-
ja-perhepalvelut](https://stm.fi/hankkeet/lapsi-
ja-perhepalvelut)
- LAPE Pohjois-Savo. Uudistuvat palvelut. Lastensuojelun uudistus. Saatavilla 26.11.2018 [https://www.lapepohjoissavo.fi/uudistuvat-palvelut/lasten-
suojelun-uudistus.html](https://www.lapepohjoissavo.fi/uudistuvat-palvelut/lasten-
suojelun-uudistus.html)
- Lastensuojelun keskusliitto. Ehkäisevä työ. Osallisuus. Saatavilla 12.3.2019 <https://www.lskl.fi/ehkaiseva-tyo/osallisuus/>
- Pelastakaa Lapset. Työmme kotimaassa. Vertaisryhmät. Saatavilla 15.12.2019 [https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/terapia-ja-muut-
psykososiaaliset-palvelut/vertaisryhmat/](https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/terapia-ja-muut-
psykososiaaliset-palvelut/vertaisryhmat/)

- Perhehoitoliitto. Sijaisvanhemmaksi. Miten sijaisvanhemmaksi tullaan? PRIDE-valmennus. Saatavilla 19.1.2020 https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus/miten_sijaisvanhemmaksi_tullaan/pride-valmennus
- Pesäpuu ry. Saatavilla 1.12.2019 <https://pesapuu.fi/>
- Pesäpuu ry. Toiminta. Lapset ja nuoret kehittäjinä. Saatavilla 13.1.2020 <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/>
- Pesäpuu ry. Toiminta. Lapset ja nuoret kehittäjinä. Lapset 6-10-vuotiaat. Saatavilla 13.1.2020 <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/lapset/>
- Pesäpuu ry. Toiminta. Lapset ja nuoret kehittäjinä. Kokemusasiantuntijaverkostot. Saatavilla 1.12.2019 <https://pesapuu.fi/toiminta/lapset-ja-nuoret-kehittajina/verkostot/>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Ajankohtaista. Artikkelit. Vertaisarvioinnilla lisää osallisuutta ja vaikuttavuutta lastensuojelun sijaishuoltoon. Saatavilla 26.11 https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/vertaisarvioinnilla-lisaa-osallisuutta-ja-vaikuttavuutta-lastensuojelun-sijaishuoltoon
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Kärkihankkeet ja säädösvalmistelut. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Saatavilla 16.4.2018 <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>
- Sosiaali ja terveysministeriö (21.11.2016). *Valtiollinen anteeksipyyntö lastensuojelun sijaishuollossa kaltoin kohdelluille 20.11.2016* [Video]. Saatavilla <https://www.youtube.com/watch?v=Nkhgg9ppetI>
- Sotkanet. Tilastohaku. Saatavilla 1.12.2019 <https://sotkanet.fi/sotkanet.fi/haku?g=354>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Osallisuuden edistäminen. Kokemusosaaminen. Saatavilla 2.11.2019 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/kokemusosaaminen>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lapset, nuoret ja perheet. Työn tueksi. Lapsen kaltoinkohtelu. Saatavilla 1.12.2019 https://thl.fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsen-kaltoinkohtelu
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Jälkihuolto. Saatavilla 28.1.2020 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Lastensuojelulaitokset. Saatavilla 27.11.2018 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Lastensuojelun valvonta. Saatavilla 19.1.2020 <https://thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-valvonta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Perhehoidon prosessi. Saatavilla 19.1.2020 <https://thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito/perhehoidon-prosessi#Perhehoidon%20valvonta>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuollon valvonta. Saatavilla 27.11.2018 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Kokemusasiantuntijat lastensuojelussa. Saatavilla 1.12.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/toimijat/kokemusasiantuntijat-lastensuojelussa>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Aiheet. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Osallisuuden edistäminen. Saatavilla 10.11 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>
- Terveyskylä. Tietoa vertaistuesta. Vertaistuen muodot. Saatavilla 10.11.2018 <https://www.terveyskyla.fi/vertaistalo/tietoa-vertaistuesta/vertaistuen-muodot>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Saatavilla 26.4.2018 http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Unicef. Lapsen oikeudet. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Saatavilla 26.4.2018 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- Unicef. Lapsen oikeuksien sopimus. Sopimus lyhennettynä. Saatavilla 27.1.2020 <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennettyna/>
- Vilkkä & Airaksinen (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi

LIITE 1. Kutsu nuorelle vertaiskehittämiseen ja -arviointiin

KUTSU PERHEHOIDON KEHITTÄMISEEN!

Millaista on asua sijaisperheessä?
Millaista se on juuri Sinulle 14-21 -vuotias nuori?

**Pääset kokeilemaan ensimmäisenä koko maailmassa
vertaiskehittämisen ja -arvioinnin soveltuvuutta perhehoitoon**

Lauantaina 17.11.2018 klo 11-15:30
Kylpylähotelli Kunnanpaikassa
os. Jokiharjuntie 3, Siilinjärvi

Pohjois-Savon LAPE
Pohjois-Savon lastensuojelun
kehittämisyksikkö

Kokemuskuulijat -
kehittäjäryhmä

Pesäpuu ry
Valtakunnallinen
lastensuojeluliitto

HEI!

Ryhmähaastatteluun otetaan kuusi nuorta eri sijaisperheistä.

Haastattelua vetävät

Kokemuskuulijat.

He ovat nuoria aikuisia, jotka ovat itse kasvaneet sijaisperheessä.

Kokemuskuulijat ovat vuoden ajan miettineet, mitä perhehoidossa kasvavilta nuorilta on tärkeää kysyä. **Tule Sinä vastaamaan!**

Osallistuminen on vapaaehtoista, luottamuksellista ja nimetöntä.

Sinun ei tarvitse valmistautua mitenkään. Riittää, että tulet paikalle.

Me Kokemuskuulijat otamme tämän tosissamme, ota sinäkin.

Uskomme, että sinulla on paljon sanottavaa.

Kerro, ota kantaa ja kehitä!

Palkkioksi saat hyvää seuraa, syötävää ja leffalipun

OHJELMA lauantaina 17.11.2018:

Klo 11 Ilmoittautuminen ja INFO sijaisvanhemmille ja nuorille

Klo 11.30 Pizzaa tai lounas-buffet

Klo 12.30 RYHMÄHAASTATELU

Tutustuminen

Teemat: arki, minä itse, sijaisperheeni, tunteeni, lastensuojelu, unelmani

Klo 15.30 ISO KIITOS JA PÄIVÄN PÄÄTÖS

Olet lämpimästi tervetullut!

T. Kokemuskuulijat & taustajoukot

Ilmoittautumiset ja lisätiedot:
tuija.anttila-raitanen@siilinjarvi.fi

Kokemuskuulijat-ryhmä on perustettu vertaiskehittämisen ja -arvioinnin ympärille. Ryhmään kuuluu 10 alle 27-vuotiasta nuorta aikuista, jotka ovat kasvaneet sijaisperheissä.

LIITE 2 Kysely vertaisarvioitsijoille webropol

Vertaisarviointi

1. Miltä vertaisarvioinnin prosessissa mukana oleminen on tuntunut?

2. Onko vertaisarvioinnin prosessissa mukana oleminen aiheuttanut haasteita? (Esim. omien tunteiden käsittely..)

3. Mitä vertaisarvioinnin prosessi on antanut sinulle? (esim. vertaisuus, uusia taitoja..)

4. Millaisia taitoja ja valmiuksia vertaisarvioitsija tarvitsee?

5. Oliko vertaisarviointiin valmistava valmennus riittävä? Olisitko kaivannut valmennukseen jotain lisää?

Lähetä

LIITE 3 Vaitiolositoumus vertaisarvioitsijoille

Vaitiolositoumus

Olen mukana vapaaehtoisena kokemusasiantuntijana Perhehoidon vertaiskehittämisen – ja arvioinnin pilotissa ajalla 17.11. – 28.11.2018.

Olen saanut tehtäväni valmennusta Pesäpuu ry:ltä ja Pohjois-Savon lasten suojelun kehittämissyksiköstä.

Kokemusasiantuntijan tehtävässä käsitellään sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 14 §:n ja 15 §:n nojalla salassa pidettäviä asiakastietoja. Vaitiolo- ja salassapitovelvoite ovat voimassa käsiteltävien tietojen osalta senkin jälkeen kun kokemusasiantuntijan tehtävä on päätynyt. Salassa pidettäviin tietoihin liittyvä vaitiolo- ja salassapitovelvollisuuden rikkominen on sanktioitu erikseen rikoslaisissa.

Ymmärrän käsiteltäviin asioihin liittyvän salassapidon tärkeyden ja sitoudun vertaisarvioitsijana vaitioloon asiakasnuoriin liittyvissä asioissa.

Saamiani tietoja käytän vain vertaisarvioinnin tehtävässä yksityisyyden suojaa kunnioittaen.

Kuopiossa 17.11.2018

Allekirjoitus

Nimen selvennys